

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

KOKEMUSTA JA AMMATTITIIETOA YHDISTÄMÄSSÄ

Lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö Sama Asema -työpajoissa

TEKIJÄ: Jutta Romppainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä Jutta Romppainen	
Työn nimi Kokemusta ja ammattitietoa yhdistämässä. Lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö Sama Asema -työpajoissa.	
Päiväys	30.03.2019
Sivumäärä/Liitteet	55/7
Ohjaaja Johanna Komulainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Auta Lasta ry, Veturointi-toiminta/Mervi Saloheimo	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kokemusasiantuntijatoiminta on työskentelymuoto, jossa sosiaali- ja terveyspalveluiden entiset tai nykyiset asiakkaat työskentelevät ammattilaisten rinnalla muun muassa palveluiden kehittämisessä. Kokemusasiantuntijuus pohjautuu mielenterveys- ja päihdetyön vertaistuen arvostamiseen perinteeseen, mutta nykyisin sitä hyödynnetään myös muilla sosiaali- ja terveydenhuoltotyön alueilla, kuten lastensuojelutyössä. Parhaimmillaan asiakkaiden kokemustieto täydentää ammattilaisten ja asiantuntijoiden osaamista, vähentää leimautumista ja ennakoasenteita sekä parantaa palveluiden käyttäjänäkökulmaa yhteiskunnallisessa keskustelussa.</p> <p>Opinnäytetyön toimeksiantajan, Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnan, työ perustuu lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen. Toiminnassa lastensuojelun nuoret aikuiset kokemusasiantuntijat toimivat nuorten sekä heidän perheidensä, lähiverkostonsa ja ammattilaisten tukena elämän muutosvaiheissa Oulun ja Pohjois-Pohjanmaan sekä Turun ja Varsinais-Suomen alueilla. Toiminta koostuu yksilö- ja ryhmämuotoisesta tuesta, tapahtumista, koulutuksista sekä monitasoisesta vaikuttamistyöstä. Veturointi-toimintaa kehitetään osana STEA:n Kaikille eväät elämään- avustusohjelmaa.</p> <p>Veturointi-toiminnassa oli huomattu tarve kehittää kokemukseen pohjautuvaa toimintaa lasten ja nuorten lähiverkostolle, kuten lastensuojeluyksiköiden työntekijöille ja perhehoitajille. Tätä varten kehitettiin Sama Asema-työpaja, jossa kokemusasiantuntijat ja lastensuojelun ammattilaiset keskustelevalt esimerkkitarinoiden avulla nuorten kohtaamiseen liittyvistä teemoista. Sama Asema -työpaja järjestettiin perhehoitajille, lastensuojeluyksiköiden työntekijöille sekä sosionomiopiskelijoille.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa selvitettiin, miten Sama Asema -työpajoja voitaisiin kehittää ja millaiseksi ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat kokivat työskentelyn toistensa kanssa työpajoissa. Ammattilaisten näkemyksiä selvitettiin kyselylomakkeella ja kokemusasiantuntijoita haastateltiin ryhmämuotoisella teemahaastattelulla. Kyselyyn vastasi 41 ammattilaista ja haastattelun osallistui neljä kokemusasiantuntijaa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan Sama Asema -työpaja oli pääosin onnistunut työskentelymuoto. Suurin osa ammattilaisista koki sen hyödylliseksi ja kokemusasiantuntijatkin pitivät esimerkkitarinoiden kautta keskustelua hyvänä työskentelytapana. Kehitettävää työpajoissa oli käytännön järjestelyissä, kuten ajankäyttöön ja työpajan ohjaamiseen liittyvissä asioissa.</p> <p>Ammattilaiset pitivät kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelyä mielekkäänä. He saivat työskentelystä muun muassa uutta tietoa, uusia näkökulmia ja valmiuksia työhönsä. He olivat kiinnostuneita kokemusasiantuntijoiden kokemuksista ja olisivat halunneet kuulla vielä enemmän heidän tarinoitaan. Myös kokemusasiantuntijat pitivät ammattilaisten kanssa työskentelystä ja eri näkökulmista, joita keskusteluissa heräsi. He kokivat ammattilaisten olleen aidosti kiinnostuneita heidän kertomastaan ja suhtautuneen heihin hyvin. Osa ammattilaisista koki ajatusensa kokemusasiantuntijuudesta muuttuneen positiivisemmiksi ja moni vastasi voivansa kuvitella hyödyntävänsä kokemusasiantuntijuutta jatkossa myös omassa työssään.</p>	
Avainsanat lastensuojelu, kokemusasiantuntijat, osallisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Jutta Romppainen			
Title of Thesis Combining the experience and professional knowledge. Collaboration between experts by experience and professionals of child protection in the Sama Asema workshops.			
Date	30.3.2019	Pages/Appendices	55/7
Supervisor Johanna Komulainen			
Client Organisation /Partners Auta Lasta ry, Veturointi-toiminta/Mervi Saloheimo			
<p>Abstract</p> <p>Expertise by experience is a form of work where past or present clients of social and health services work alongside professionals, e.g. in the development of services. The expertise by experience is based on the peer support in mental health work and social work with substance abusers but now it is also utilized in other areas of social and health care, such as child protection. At best, the client's experiences complete the expertise of professionals and experts, reduce stigma and preconceived attitudes and enhance the user perspective of services in social debate.</p> <p>The client organisation of this thesis is Veturointi-toiminta. The operation of Veturointi-toiminta is based on the expertise gained by experience of child protection. In Veturointi-toiminta, young adult experts by experience work with young people as well as their families, local networks and professionals to support life-changing phases in Oulu and Northern Ostrobothnia and in the regions of Turku and Southwest Finland. The work consists of individual and group support, events, trainings and multi-level impact work. Veturointi-toiminta is developed as part of the Kaikille eväät elämään -funding program of STEA.</p> <p>Veturointi-toiminta had noticed a need for developing experience-based activities for children and young people's local network, such as child protection workers and private caretakers. For this purpose, the Sama Asema workshop was developed. In the workshop, experts by experience and child protection professionals discuss the themes related to the encounters with young people through sample stories. The Sama Asema workshop was organised for private caretakers, child protection workers and social studies students.</p> <p>This thesis was a qualitative study the aim of which was to explore how the Sama Asema workshops could be developed and how professionals and experts by experience experienced working with each other in the workshop. The professionals' views were explored through a questionnaire and the experts by experience were interviewed using a group themed interview. 41 professionals responded to the questionnaire and the interview was attended by four experts by experience. The material was analysed by using the material-driven content analysis method.</p> <p>According to the study results, the Sama Asema workshop was essentially a successful work form. Most of the professionals felt it was useful and the experts of experience also regarded conversation as a good working method. Workshops could be developed with practical arrangements such as time and workshop control.</p> <p>The professionals considered the experience of working with experts by experience to be meaningful. They received new information, new perspectives and capacities for their work, among others. They were interested in the experience of experts by experience and would have liked to hear even more of their stories. Experts by experience also liked working with professionals and from the different perspectives that woke up in the discussions. They felt that the professionals were genuinely interested in what they were telling them and were doing them well. Some of the professionals felt that their thoughts of expertise by experience had become more positive and many responded to the idea of taking advantage of expertise of experience in the future, even in their own work.</p>			
Keywords child protection, experts by experience, participation			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELUN MÄÄRITELMÄ	7
2.1	Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	7
2.2	Lapsen sijoittamisen taustalla olevia tekijöitä	9
2.3	Tuki sijoituksen jälkeen.....	10
2.4	Lastensuojelun ammattilaiset.....	10
3	KOKEMUSASIAANTUNTIJAT LASTENSUOJELUSSA	12
3.1	Kokemusasiantuntijuuden rakentuminen	13
3.2	Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö.....	15
4	OSALLISUUS JA KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS	18
4.1	Osallisuuden malleja.....	19
4.2	Osallisuus käytännön lastensuojelutyössä.....	20
4.3	Kokemusasiantuntijoiden osallisuus	22
5	VETUROINTI-TOIMINTA JA SAMA ASEMA -TYÖPAJAT	23
5.1	Sama Asema -työpajojen kehittäminen	24
5.2	Sama Asema -työpajojen järjestäminen	25
6	TYÖN TOTEUTUS	27
6.1	Tiedonkeruumenetelmänä kysely	28
6.2	Tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	29
6.3	Aineiston analysointi sisällönanalyysilla	30
6.4	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	32
7	TULOKSET	34
7.1	Kokemusasiantuntijat ja työpajan kehittäminen	36
7.2	Sama Asema -työpajan kehittämiskohteet.....	37
7.3	Ammattilaiset ja työskentely kokemusasiantuntijoiden kanssa	38
7.4	Kokemusasiantuntijat ja työskentely ammattilaisten kanssa.....	39
8	POHDINTA.....	41
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	44
	LIITE 1: OSALLISUUDEN TIKAPUUT (HART 1992, 8.)	48
	LIITE 2: MALLI OSALLISUUDESTA (SHIER 2001, 111.)	49

LIITE 3: PALAUTELOMAKE	50
LIITE 4: HAASTATTELUKUTSU.....	52
LIITE 5: TEEMAHAASTATTELURUNKO	53
LIITE 6: ESIMERKKI SISÄLLÖNANALYYSISTÄ KYSELYLOMAKKEESSA (KYSYMYS 1.).....	54
LIITE 7: ESIMERKKI SISÄLLÖNANALYYSISTA HAASTATTELUAINEISTOSSA	55

1 JOHDANTO

Asiakkaan asema on viime vuosina ollut muutoksessa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Aiemmin asiakkaat nähtiin pitkään vain palveluiden kohteina, kunnes alettiin korostaa asiakaskeskeisyyttä ja asiakaslähtöistä toimintatapaa. Vähitellen asiakkaaseen on alettu suhtautua oman elämänsä asiantuntijana ja aktiivisena toimijana, jonka kokemuseräistä tietoa voidaan hyödyntää myös palveluiden järjestämisessä ja kehittämisessä. Asiakkaat voivat olla osallisia omassa tai läheistensä palveluprosessissa sekä laajassa palvelujärjestelmässä. (Niskala, Kairala ja Pohjola 2017, 7.)

Asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen ja kokemusasiantuntijatoiminnan lisääminen on otettu kehittämistavoitteiksi myös lastensuojelutyössä (STM 2014.) Asiakkaiden mukaan ottaminen lastensuojelupalvelujen järjestämiseen ja kehittämiseen lievittää asenteita, stigmaa ja vallankäyttöä, joita lastensuojelutyöhön on usein liitetty. Lastensuojelun sisällöllinen uudistaminen on ollut myös yksi hallituksen kärkihankkeen, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman, LAPE:n, tavoitteista (Santala ym. 2018, 5.)

Pohjois-Pohjanmaalla LAPE:n erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämiskokonaisuuteen on osallistunut myös opinnäytetyöni toimeksiantaja, Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminta. Veturointi-toiminnassa lastensuojelun nuoret aikuiset kokemusasiantuntijat toimivat lastensuojelun asiakasnuorten sekä heidän perheidensä, lähiverkostonsa ja ammattilaisten tukena Oulun ja Pohjois-Pohjanmaan sekä Turun ja Varsinais-Suomen alueilla.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää Veturointi-toiminnassa järjestettyjä Sama Asema -työpajoja, joissa kokemusasiantuntijat ja lastensuojelun ammattilaiset keskustelivat esimerkkitarinoiden avulla nuorten kohtaamiseen liittyvistä teemoista. Tutkittavia työpajoja järjestettiin kolme ja niihin osallistui perhehoitajia, lastensuojeluyksiköiden työntekijöitä sekä sosionomiopiskelijoita. Työpajojen kehittämisen lisäksi selvitin opinnäytetyössäni, millaiseksi lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat kokivat työskentelyn työpajoissa toistensa kanssa.

Määrittelen opinnäytetyössäni ensin sen keskeisimmät käsitteet ja tarkastelen aiempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Seuraavaksi kerron Veturointi-toiminnasta ja järjestetyistä Sama Asema -työpajoista. Ennen tuloksia kerron työn toteuttamisen vaiheista ja tutkimustulosten jälkeen pohdin, kuinka opinnäytetyöni onnistui.

2 LASTENSUOJELUN MÄÄRITELMÄ

Lastensuojelulain (2007, 1–4§, 11§) mukaan lastensuojelun tehtävänä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lastensuojelu järjestää perheille tarvittavia palveluita ja tukitoimia, pyrkii ehkäisemään perheiden ongelmia ja puuttumaan niihin riittävän varhain. Lisäksi lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja tarvittaessa erityiseen suojeluun. Kuntien velvollisuus on järjestää lastensuojelua sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena, että se vastaa kunnassa esiintyvään tarpeeseen.

Lastensuojelu jakautuu ehkäisevään ja lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevän lastensuojelun palvelut eivät edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Ehkäisevän lastensuojelun palveluilla edistetään lasten hyvinvointia ja tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, koulussa ja sosiaali- ja terveydenhuollossa annettava tuki ja erityinen tuki. (Lastensuojelulaki 2007, 3§.)

Lastensuojelussa on vuosien ajan pyritty painottamaan ehkäiseviä palveluita, sillä tavoitteena on puuttua lapsen tilanteeseen riittävän varhain. Kun lapsen tilanteeseen vaikuttavat tekijät tunnistetaan ajoissa, pystytään tilanteeseen puuttumaan mahdollisimman kevyillä palveluilla ja tukitoimilla. Varhainen puuttuminen on myös kustannustehokasta, sillä ehkäisevät palvelut ovat edullisempia kuin korjaavat palvelut ja tukitoimet. Lisäksi lapsuusaikana annettu tuki voi ehkäistä syrjäytymisen ja yhteiskunnan tukien ja palveluiden varaan ajautumisen aikuisiällä. (Saastamoinen 2016, 41–43.)

Lapselle on tarjottava hänen tilanteeseensa nähden riittävät ja tarkoituksenmukaiset palvelut, eivätkä ehkäisevät palvelut aina riitä. Mahdollisimman kevyet tukitoimet eivät ole tavoitteenmukaisia, mikäli lapsen ja perheen tilanne ei niiden myötä muutu toivotulla tavalla, eikä lapsen tuen tarve poistu. Perheen tilanne voi olla jo kriisiytynyt siihen puuttuttaessa, jolloin heidän auttamisekseen tarvitaan vahvoja tukitoimia. Lastensuojelun palvelut valitaan perheen ja lapsen tuen tarpeesta tehdyn arvioin mukaisesti siten, että tukitoimet ovat mahdollisimman pieniä, mutta lapsen edun mukaisia, tuen tarpeeseen vastaavia ja pysyvän muutoksen aikaansaavia. (Saastamoinen 2016, 44–45.)

2.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Ehkäisevää lastensuojelutyötä tekevät ammattilaiset neuvolassa, päiväkodeissa, kouluissa ja muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa voivat ohjata perheen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palveluiden piiriin. Perhe voi hakea apua myös omatoimisesti tai yhdessä ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden kanssa. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu eroaa ehkäisevästä lastensuojelusta siten, että sen palvelut edellyttävät lastensuojelun asiakkuutta ja lastensuojelun viranomaisilla on velvollisuus puuttua perheen tilanteeseen, vaikkei lapsi tai perhe sitä itse tahtoisi. Tavoitteena on kuitenkin tehdä yhteistyötä perheen ja lapsen kanssa ja huomioida heidän mielipiteensä ja toiveensa palveluita ja tukitoimia järjestettäessä. (Saastamoinen 2016, 51–52.)

Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa lapselle tai perheelle laaditaan asiakassuunnitelma, jonka tavoitteiden täyttämiseksi tuki ja palvelut järjestetään. Ensisijaisesti perheelle tarjotaan avohuollon tukitoimia. Niiden avulla perheen tilanteeseen pyritään puuttumaan riittävästi ja lapsen edun mukaisesti, mutta perheen itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä kunnioittaen. Lisäksi lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa voidaan tehdä kiireellinen sijoitus tai huostaanotto ja tarjota niihin liittyvää sijais- ja jälkihuoltoa. (Saastamoinen 2016, 50–53.)

Lastensuojelulain (2007, 26–37§) mukaan avohuollon tukitoimien avulla tuetaan vanhempien kykyä ja mahdollisuuksia kasvattaa heidän lastansa sekä tuetaan lapsen myönteistä kehitystä. Avohuollon tukitoimena perhettä voidaan tukea muun muassa myöntämällä taloudellista tukea ja auttamalla ongelmatilanteiden selvittämisessä. Lisäksi avohuollon tukitoimena voidaan järjestää lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja sekä toteuttaa tehostettua perhetyötä tai perhekuntoutusta. Lapsi voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena perhehoitoon tai laitoshuoltoon yhdessä vanhempansa kanssa. Vanhemman suostumuksella lapsi voidaan sijoittaa niihin lyhytaikaisesti myös yksin. Tällöin sijoitus voidaan tehdä lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai hänen väliaikaisen huolenpitoinsa järjestämiseksi esimerkiksi huoltajan sairastumisen vuoksi.

Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä tai lapsen edun mukaisia, harkitaan huostaanottoa ja sijaishuollon järjestämistä. Lastensuojelulain (2007, 40§, 49§) mukaan lapsi voidaan ottaa huostaan, mikäli hänen terveytensä tai kehityksensä vaarantuu puutteellisen huolenpidon tai kasvuolosuhteiden vuoksi tai lapsi itse käyttäytyy oman terveytensä vaarantaen. Huostaan otetun, väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijaishuolto voidaan järjestää kodin ulkopuolella perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeita vastaavalla tavalla.

Perhehoito on lastensuojelulaitoksiin nähden ensisijaisempi sijoitusmuoto. Sillä tarkoitetaan lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämistä osa- tai ympärivuorokautisesti perhehoitajan yksityiskodissa tai lapsen kotona. Perhehoitajat, joita kutsutaan myös sijaisvanhemmiksi, tarjoavat lapselle kodinomaisen ympäristön ja läheiset ihmissuhteet, jotka edistävät hänen sosiaalista kehitystään ja perusturvallisuuttaan. Perhehoito ei ole kuitenkaan kaikille lapsille tarkoituksenmukaisin sijoitusmuoto, vaan heidän tarpeitaan voi vastata paremmin sijoitus lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksia ovat muun muassa lasten-, koulu-, nuoriso- ja vastaanottokodit. (THL 2018a; THL s.a. a)

Lapsi voidaan sijoittaa myös ammatilliseen perhekotiin, joka sijoittuu sijaishuollon muotona perhehoidon ja lastensuojelulaitoksen väliin. Ammatillinen perhekoti toimii luvanvaraisesti ja siltä edellytetään perhehoitoa laajempaa osaamista. Vanhemmilla on oltava aiempaa koulutusta ja kokemusta lastensuojelusta ja siellä voi työskennellä heidän lisäksi myös ulkopuolisia henkilöitä. Ammatillisessa perhekodissa ei voi kuitenkaan käyttää esimerkiksi samoja rajoitustoimenpiteitä kuin lastensuojelulaitoksissa. (THL 2016.)

Muulla lapsen tarpeita vastaavalla sijoituksella voidaan tarkoittaa esimerkiksi lapsen väliaikaista sijoittamista vanhemman tai muun huoltajan luokse kotiin tai vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman luokse vankilan perheosastolle. Kotiin sijoittaminen voidaan tehdä, kun lapsi on palaamassa kotiin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen ja halutaan varmistua ratkaisun toimivuudesta. Vankilan perheosastolle lapsi voi olla sijoitettuna enintään kahden vuoden ikään asti. Muuna sijaishuoltona lapsi voidaan sijoittaa myös esimerkiksi terveydenhuollon yksikköön, mikäli hän tarvitsee välitöntä lääketieteellistä hoitoa, muttei hänen huoltajansa anna suostumustaan siihen. Lisäksi muu sijoitus voi tarkoittaa lapsen sijoittamista sukulaisen tai muun läheisen luo tai koko perheen sijoittamista esimerkiksi perhekuntoutuskeskukseen tai päihdehuoltolaitokseen. (Araneva 2016, 302, 313; THL s.a.b)

2.2 Lapsen sijoittamisen taustalla olevia tekijöitä

Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen ja Rajala (2016, 67–68) ovat tutkineet lasten sijoituksen taustalla olevia tekijöitä ja jakaneet ne perheen ympäristöä, vanhempia ja lasta koskeviin tekijöihin. Paljon sijoitukseen vaikuttaneina ympäristötekijöinä on nähty muun muassa perheen taloudelliset vaikeudet sekä vanhempien ero ja erillään asuminen. Lisäksi vaikutusta on ollut asuinalueella sekä vanhempien työhön ja työaikoihin tai työttömyyteen liittyvillä tekijöillä.

Vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvistä tekijöistä vaikutusta on ollut esimerkiksi vanhemman sairastumisella ja mielenterveysongelmilla, toiminnan ohjaamisen vaikeuksilla sekä päihteiden käytöllä. Lisäksi sijoituksen taustalla on ollut vanhemman uupumusta ja avuttomuutta, lapselle sopimaton kasvatustyyli sekä ristiriidat ja vuorovaikutusongelmat perhesuhteissa. Perheväkivalta tai sen uhka tai lapsen hoidon laiminlyönti ovat voineet myös edeltää sijoitusta. (Heino ym. 2016, 69–71.)

Heinon ym. (2016, 72–75) mukaan lapsen liittyviä tekijöitä ovat olleet muun muassa ristiriidat vanhempien kanssa, identiteetin rakentuminen sekä vaikeudet kaveri- ja vertaissuhteisiin kiinnittymisessä. Lapsilla on voinut olla vaikeuksia koulunkäynnissä, he ovat voineet oireilla psyykkisesti tai heillä on voinut olla mielenterveyden ongelmia. Lisäksi lapsi on voinut käyttäytyä väkivaltaisesti. Vaikka monia tutkimuksessa mukana olleita lapsia on kuvattu hyväntuulisiksi, rohkeiksi, sosiaalisiksi, monilla alueilla lahjakkaiksi ja selviytyviksi, on heitä yhdistänyt rajattomuus.

2.3 Tuki sijoituksen jälkeen

Huostaanotto ja sijaishuolto päättyvät silloin, kun niille ei ole enää tarvetta ja niiden lopettaminen on lapsen edun mukaista. Sosiaalityöntekijä arvioi huostassa pidon jatkamisen edellytyksiä asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Lisäksi huostassa pidon jatkamista arvioidaan silloin, jos lapsi tai vanhempi hakee sen lopettamista tai jos se muulla tavalla osoittautuu tarpeelliseksi. Huostassa pito ja sijaishuolto lakkaavat viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 2007, 47§.)

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapsella tai nuorella on oikeus lastensuojelun jälkihuoltoon. Lapsen oikeus jälkihuoltoon päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on viimeksi ollut lastensuojelun asiakkaana tai kun hän täyttää 21 vuotta. Jälkihuollon tehtävänä on tukea nuorta asumisen ja toimeentulon järjestämisessä sekä maksaa hänelle kuuluvia itsenäistymisvaroja. (Lastensuojelulaki 2007, 75§.)

Jälkihuollon tavoitteena on helpottaa lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai tukea nuoren itsenäistymistä. Asumisen ja toimeentulon turvaamisen lisäksi nuori saa jälkihuollon myötä aikuisen säännöllistä tukea esimerkiksi arjen ja itsenäisen elämän taitoihin sekä ohjausta yhteiskunnan palveluihin. Nuori saa apua muun muassa tulevaisuuden suunnitteluun, koulunkäynnin aloittamiseen, työllistymiseen sekä rahankäyttöön. Nuori voi saada mahdollisuuden osallistua harrastuksiin, vertaisryhmiin sekä loma- ja virkistystoimintaan. Jälkihuollon tukitoimet järjestetään yksilökohtaisesti, lapsen ja hänen lähiverkostonsa kanssa yhdessä suunnitellen. Jälkihuollolla tuetaan lapsen lisäksi myös hänen perhettään, erityisesti silloin, kun lapsi on palaamassa kotiin sijaishuollon jälkeen. (THL 2018b.)

2.4 Lastensuojelun ammattilaiset

Lastensuojelun ammattilaisilla tarkoitan opinnäytetyössäni lastensuojelulaitosten työntekijöitä, perhehoitajia sekä sosionomeiksi valmistuvia opiskelijoita. Lastensuojelulaitosten työntekijät voivat työskennellä lastenkodeissa, koulukodeissa ja muihin niihin rinnastettavissa laitoksissa, kuten nuoriso- ja vastaanottokodeissa. Niissä työskentelevillä, koulutetuilla ammattilaisilla tulee olla riittävä pätevyys sekä riittävästi kokemusta ja ammattitaitoa työskennellä haastavissakin tilanteissa. (THL s.a.a)

Perhehoitajat ovat perhehoitolain (2015, 5-6§) mukaan henkilöitä, jotka soveltuvat koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella antamaan perhehoitoa kotonaan. Perhehoitajan kodin on oltava siellä annettavalle hoidolle sopiva terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan, rakenteeltaan, tiloiltaan sekä varustetasoltaan. Perhehoitajalla on oltava mahdollisuudet ottaa sijoitettavan lapsen tai nuoren tarpeet huomioon ja vastata niihin hänen etunsa mukaisesti. Myös kodin ihmissuhteiden on oltava sellaiset, jotta sijoitettava hyväksytään ja hän saa tasavertaisen aseman muihin perheenjäseniin nähden. Perhehoitajilta edellytetään ennakkovalmennuksen suorittamista ennen perhehoidon aloittamista.

Opiskelijat opinnäytetyössäni ovat Oulun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita, jotka ovat valinneet lastensuojelun opintojakson opintoihinsa. Sosionomitutkinnon suorittanut voi toimia sosiaalialan asiantuntijatehtävissä, joissa edellytetään sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkintoa. Sosionomit voivat toimia ohjaajina tai vastaavina ohjaajina esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa, minkä vuoksi heidät on määritetty ammatillisiksi opinnäytetyössäni. (Huttunen 2018.)

Lastensuojelulaitosten työntekijöillä, perhehoitajilla ja alalle opiskelevilla on ammattiin kuuluvaa tietämystä ja ehkä työkokemustakin. Heillä on teoreettista, tutkimuksiin pohjautuvaa tietoa, joka on pitkään nähty ainoana tietona lastensuojelun osaamisessa. Viime vuosina on kuitenkin herätty kuuntelemaan asiakkaita ja pohtimaan lastensuojelua myös heidän kokemuksistaan käsin. Kokemusasiantuntijuus on lastensuojelun uusi työtapa, jolla lastensuojelua voidaan kehittää. Kokemusasiantuntijoiden kokemustieto ja ammatillaisten tutkimus- ja teoriatieto eivät ole uhkia toisilleen, vaan ne täydentävät toisiaan. (Barkman, Inkinen, Isoniemi ja Vario 2017, 7, 9.)

3 KOKEMUSASIAANTUNTIJAT LASTENSUOJELUSSA

Kokemusasiantuntijuus pohjautuu mielenterveys- ja päihdepalveluiden vertaistuen ja kokemustiedon arvostamisen perinteeseen. Toiminnan juuret ovat potilasjärjestöjen, vapaaehtoisten sekä tukihenkilöiden toiminnassa. Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus ovat toisilleen läheisiä käsitteitä, mutta vertainen määritellään toimivaksi vertaistensa kanssa, kun taas kokemusasiantuntija työskentelee ammattilaisten rinnalla. Vertaistuki on usein palkatonta vapaaehtoistyötä, mutta kokemusasiantuntijat ovat työsuhteessa ja saavat tehtävästään palkkaa tai palkkiota. (Hietala ja Rissanen 2015, 12–14; Rissanen 2013, 14.)

Hietalan ja Rissanen (2015, 7–15) mukaan kokemusasiantuntijatoiminta vastaa palvelujärjestelmän tarpeeseen kehittää käytännön asiakas- ja potilastyötä, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmää, palveluja sekä ammatillista koulutusta. Kokemusasiantuntijatoiminta on vahvistanut palvelujen käyttäjänäkökulmaa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja parhaimmillaan kokemusasiantuntijoiden kokemustieto täydentää palvelujärjestelmän, ammattilaisten ja asiantuntijoiden osaamista. Kokemusasiantuntijoiden kertomat tarinat auttavat työntekijöitä oivaltamaan työnsä merkityksen ja löytämään uusia näkökulmia.

Kokemusasiantuntijat toimivat monissa erilaisissa työtehtävissä. Keskeistä on se, että he ovat palveluiden käyttäjinä tai niitä käyttäjinä osallisina niiden toteuttamisessa, kehittämisessä sekä arvioinnissa. Kokemusasiantuntijat voivat toimia esimerkiksi kokemuskouluttajina oppilaitoksissa, olla vertaisohjaajia vertaisryhmissä tai ryhmänohjaajia työntekijöiden työpareina. He voivat puhua seminaareissa ja koulutustilaisuuksissa sekä antaa haastatteluja eri medioihin kokemustiedottajina. Lisäksi kokemusasiantuntijat voivat olla mukana erilaisissa työryhmissä, ohjaus- ja kehittämissyryhmissä sekä tutkimushankkeissa. (Rissanen 2013, 12, 14.)

Lastensuojelun kokemusasiantuntijat toimivat vastaavanlaisissa tehtävissä. He tekevät muun muassa kehittämistyötä ammattilaisten rinnalla ja toimivat tulkkeina työntekijöiden ja lastensuojelun asiakkaiden välillä. He voivat olla asiantuntijoita työryhmissä, mentoroida toisia nuoria ja tehdä vertaisarvioita. He voivat kouluttaa ammattilaisia kohtaamaan lapsia ja nuoria, kehittää lastensuojelua erilaisissa ryhmissä ja toimikunnissa sekä välittää lastensuojelun asiakkaiden näkemyksiä laajempaan tietoisuuteen yhteiskunnallista vaikuttamistyötä tekemällä. Kokemusasiantuntijaryhmiä toimii ympäri Suomea erilaisista tavoitteista käsin – toiset voivat keskittyvät valtakunnalliseen vaikuttamistyöhön, toiset nuorilta nuorille tapahtuvaan mentorointiin. (Barkman, Inkinen, Isoniemi ja Vario 2017, 26–27.)

Kokemusasiantuntija lastensuojelussa on 13–29-vuotias nuori, jolla on omakokemusta lastensuojelusta. Hän voi olla entinen tai nykyinen asiakas lastensuojelun avo-, sijais- tai jälkihuollossa. Kokemusasiantuntija on halukas kehittämään lastensuojelua omien kokemustensa pohjalta sekä jakamaan omia kokemuksiaan ja kuulemaan muiden näkökulmia yhdessä käsiteltävistä asioista. Kokemusasiantuntijuus ja asiakkaista muodostuvat kehittäjäryhmät ovat työtapoja, joiden avulla palvelujärjestelmää voidaan kehittää ja asenneilmapiiriä muuttaa. Ne tuovat myös läpinäkyvyyttä eri toimijoiden tekemään työhön ja tekevät näkymättömiä toimintatapoja näkyviksi. (Barkman ym. 2017, 4, 7.)

Kokemusasiantuntijoilla on kokemusperäistä tietoa, josta yhteisesti keskustelemalla voidaan selvittää, millaisia asioita lastensuojelutyössä pitäisi kehittää. Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välisen yhteisen kehittämistyön tavoitteena on ottaa kokemusasiantuntijat mukaan kehittämistyön kaikkiin vaiheisiin ideoinnista raportointiin. Tuotoksina voi syntyä uusia toimintatapoja tai työvälineitä, koulutuksia, raportteja, puheenvuoroja tai mentorointia. Tavoitteena on myönteisen vaikutuksen aikaansaaminen lasten ja nuorten elämään muun muassa hyödyllistä tietoa tuottamalla, työntekijän ammattitaitoa kehittämällä tai vaikuttamistyötä tekemällä. Kokemusasiantuntijoiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään siihen, että luodaan uusia tai vahvistetaan vanhoja hyviä käytäntöjä, jotta lastensuojelussa ei tulevaisuudessa tehtäisi samoja virheitä kuin aikaisemmin on tehty. (Barkman ym. 2017, 4, 9.)

Barkmanin ja muiden (2017, 8–9) mukaan kokemusasiantuntijuuden myötä voidaan lisäksi vähentää lastensuojeluun liittyvää leimaa ja vaikenemiskulttuuria. Tieto lastensuojelusta ja sen asiakkaista sekä tabujen puheeksi ottaminen edesauttavat asennemuutosta. Kokemusasiantuntijuus vahvistaa myös asiakaslähtöisyyttä.

Kokemusasiantuntijalle itselleen toiminta on voimaannuttavaa. Hän voi kokea omat vaikeatkin kokemuksensa merkityksellisinä, tulla kuulluksi palveluiden kehittämisessä sekä löytää omia voimavarojaan. Toimintaan osallistuminen myös edistää työhön tai kouluun palaamista ja ehkäisee syrjäytymistä. Kun kokemusasiantuntija otetaan mukaan kehittämistyöhön tasavertaisena kumppanina, saa hän kokemuksen asiantuntijuudesta, kuulluksi tulemisesta ja kokemustensa arvokkuudesta. (Hietala ja Rissanen 2015, 7–15; Barkman ym. 2017, 17.)

Kokemusasiantuntijana toimiminen edellyttää vapaaehtoisuutta, riittävän pitkälle edennyttä kuntoutumisprosessia ja toimintaan liittyvää koulutusta. Lisäksi kokemusasiantuntijalla täytyy olla kykyä omien kokemustensa reflektointiin ja yhteistyöhön ammattilaisten kanssa. (Hietala ja Rissanen 2015, 7–15.) Kokemusasiantuntijuuteen ei voi pakottaa ja kokemusasiantuntijan on voitava valita, miten hän kokemusasiantuntijuuttaan toteuttaa. Kokemusasiantuntijan on saatava myös itse päättää, mitä hän kertoo kokemuksistaan, sillä elämäntarinaa kertoessaan kokemusasiantuntija kertoo usein myös läheisistään. (Barkman ym. 2017, 18.)

3.1 Kokemusasiantuntijuuden rakentuminen

Oma tarina on kokemusasiantuntijan tärkein työväline. Kokemusasiantuntijan on käytävä läpi omat vaikeatkin elämäntapahtumansa, jotta hän voisi toimia kokemusasiantuntijana. Tarinansa avulla kokemusasiantuntija kertoo kokemuksistaan, välittää näkökulmansa ja ilmaisee asiantuntemuksensa muille. Oman tarinan työstäminen on oleellinen osa kokemusasiantuntijakoulutusta ja se auttaa asiakasta siirtymään elämässään eteenpäin. (Falck 2013, 27.)

Tarinoiden ja kokemusperäisen tiedon arvostaminen on tärkeää kehittämis-, kouluttamis- ja vaikuttamistyössä. Ammattilaisten on uskallettava heittäytyä tasavertaiseen keskusteluun kokemusasiantuntijoiden kanssa ja hyväksyä kokemustieto tutkimus- ja teoreettisen tiedon täydentäjäksi. Kokemustieto

tuota esiin käsiteltävään teemaan liittyviä tunnemaailmoja, ajatuksia, odotuksia, unelmia ja tarpeita, jotka haastavat ammattilaisia pohtimaan ja arvioimaan heidän arvojaan, asenteitaan ja ammatillista rooliaan. (Barkman ym. 2017, 9, 25.)

Kokemusasiantuntijuus ei toteudu, mikäli osallisuus ja arvostava vuorovaikutus eivät toteudu. Esimerkiksi kokemusasiantuntijan mukaan ottaminen vain ennalta määrättyjen kysymysten vastaamiseen ei ole kokemusasiantuntijatoimintaa. Nuoren mukaan ottaminen hänen oman asiansa käsittelyyn edistää hänen osallisuuttaan ja hän on asiantuntija omassa asiassaan, mutta kokemusasiantuntijaksi nuoren nähdään muuttuvan silloin, kun hänen kokemuksiaan hyödynnetään laajemmin lastensuojelun kehittämistyössä. (Barkman ym. 2017, 17.)

Hokkasen ja Nikupetterin mukaan (2015, 32) oman kokemuksen muotoutumista asiantuntemukseksi voidaan tarkastella kolmen osa-alueen kautta, jotka ovat henkilökohtainen, yhteisöllinen ja rakenteistunut kokemusasiantuntijuus. Kaikki kokemusasiantuntijuuden muodot ovat tärkeitä kokemuksellisen tiedon hyödyntämiseksi sekä osallistumisen ja osallisuuden mahdollistamiseksi asiakkaille. Kun kokemustieto yhdistetään ammattilaisten tietoon, sitä arvostetaan ja sille annetaan tilaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, saadaan sen hyöty parhaiten käyttöön palveluiden suunnittelussa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä.

Henkilökohtainen kokemusasiantuntijuus on asiantuntijuutta omassa elämässä. Yksilö tuntee parhaiten oman elämänsä yksityiskohdat ja niiden väliset suhteet ja on paras asiantuntija juuri hänen tilanteessaan. Kun omaa henkilökohtaista asiantuntijuutta jaetaan vertaisten, eli muiden saman kokeneiden, ja ammattilaisten kanssa, muodostuu yhteisöllistä kokemusasiantuntijuutta. Yhdessä käydyn dialogin myötä omia kokemuksiaan on mahdollista tarkastella etäämmältä ja verrata niitä muiden kokemuksiin. Yhteisöllistä kokemustietoutta voidaan luoda avoimissa tai suljetuissa ryhmissä. Yhteisöllinen kokemusasiantuntijuus tuottaa tietoa siitä, kuinka erilaisia kokemuksia samaa kokeneilla ihmisillä voi olla. (Hokkanen ja Nikupetteri 2015, 32.)

Yhteisöllisen kokemusasiantuntijuuden saadessa organisoituneemman muodon, puhutaan rakenteistuneesta kokemusasiantuntijuudesta. Se voi tarkoittaa erilaisten seurojen, yhdistysten ja verkostojen perustamista, joilla on jäsenensä, sääntönsä ja päämääränsä. Rakenteistunutta kokemusasiantuntijuutta toteuttavilla organisaatioilla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa asenteisiin ja osallistua kehittämistyöhön kuin yksittäisillä henkilöillä. (Hokkanen ja Nikupetteri 2015, 33.)

3.2 Kokemusasiiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö

Kokemusasiiantuntijoiden ja ammattilaisten välisestä yhteistyöstä hyötyvät niin kokemusasiiantuntijat, ammattilaiset kuin yhteiskuntakin. Kokemusasiiantuntijoista koostuvan, Selviytyjät-tiimin työstä STEA:lle tehdyn tuloksellisuus- ja vaikuttamisselvityksen (2013-2016) mukaan, nuorten kokemukset ovat auttaneet ammattilaisia ymmärtämään lastensuojelua asiakkaiden näkökulmasta ja tuoneet kehittämistyöhön syvemmän merkityksen. Lisäksi ne ovat vaikuttaneet ammattilaisten arvoihin ja asenteisiin, palveluiden rakenteisiin ja yleiseen asenneilmapiiriin. Kokemusasiiantuntijuus on auttanut ammattilaisia näkemään lastensuojelun asiakkaat osaavina ja viisaina kumppaneina, jotka nostavat esiin oleellisia asioita ja syventävät olemassa olevaa tietämystä. Toiminta on voimaannuttanut ja innostanut. (Barkman ym. 2017, 9.)

Kokemusasiiantuntijatoiminnan hyötyjä ovat ammattilaisten lisääntynyt kriittisyys ja halu kokeilla uusia tapoja toimia. Ammattilaiset saavat helpotusta työhönsä, kun he saavat vastauksia mieltään pohdituttaviin asioihin suoraan asiantuntevilta nuorilta. He nostavat esiin sellaisiakin asioita, joille työntekijät ovat sokeutuneet. Ammattilaiset saavat kokemusasiiantuntijoilta palautetta työstään ja kokemusasiiantuntijat voivat toimia tukena työntekijän rakentaessa luottamus- ja vuorovaikutussuhdetta asiakkaan kanssa. (Barkman ym. 2017, 63.)

Samankaltaisia hyötyjä on löytänyt myös Virpi Roponen (2017) tutkimuksessaan *Kokemuksista voimaa -hanke – Nuoret lastensuojelua kehittämässä sosiaalialan ammattilaisten rinnalla*. Tutkimus on tehty valtion koulukotien kehittämishankkeesta, jonka tarkoituksena oli luoda keskustelufoorumi koulukodeista aikuistuneille nuorille kokemusasiiantuntijoille ja niissä työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Roposen (2017, 11–12) tutkimuksen tavoitteena oli selvittää hankkeeseen osallistuneiden työntekijöiden kokemuksia lastensuojelun kehittämisestä kokemusasiiantuntijoiden avulla sekä kehittää kokemusasiiantuntijatoimintaa lastensuojelutyössä.

Tutkimukseen osallistuneet työntekijät kokivat kokemusasiiantuntijoiden kanssa työskentelyn ja tasa-vertaisen kumppanuuden mielekkäänä. Työskentely lisäsi työntekijöiden avoimuutta sekä oman työn arvostusta. Yhteistyö kokemusasiiantuntijoiden kanssa vahvisti nuoren kohtaamisen merkitystä työssä ja edisti koulukotien nuorten osallisuutta. Nuorilta saatua palautetta arvostettiin, kokemusasiiantuntijatoimintaa pidettiin tärkeänä ja sitä haluttiin tuoda koulukotien arkeen. Hankkeen myötä koulukotien käytännön toimintamalleja kehitettiin kokemusasiiantuntijoiden kehittämisideoiden pohjalta. Tutkimuksessa havaittiin, että asenneilmapiiri kokemusasiiantuntijuutta kohtaan muuttui positiivisemmaksi nuorten kanssa työskentelyn myötä. Johdon myönteinen suhtautuminen ja työntekijöiden oma mielenkiinto edistivät myönteistä asennetta. Kokemusasiiantuntijuutta kohtaan ilmeni kuitenkin myös ristiriitaista ja kriittistä suhtautumista. (Roponen 2017, 17–23.)

Varautunutta suhtautumista kokemusasiiantuntijuuteen on ilmennyt myös Aallon ja Alasen (2018, 22) tutkimuksessa. Sen tavoitteena oli kuvata Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppaneiden kokemuksia

lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa työskentelystä. Varautuneisuutta ovat aiheuttaneet muun muassa tiedon ja kokemuksen vähäisyys, työyhteisön asenne ja entinen asiakkuussuhde kokemusasiantuntijan kanssa.

Varautuneen suhtautumisen lisäksi yhteistyössä on havaittu epäkohtia esimerkiksi kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen aseman tasavertaisuudessa ja kokemusasiantuntijan vaikutusmahdollisuuksissa. Vakiintuneiden yhteistyötä ohjaavien käytäntöjen puute, ammattisanaston käyttö ja palkkioiden maksamatta jättäminen ovat haasteita, joita yhteistyössä on ilmennyt. Yhteistyötä on vaikeuttanut myös se, ettei kokemusasiantuntija ei ole käsitellyt omia vaikeita kokemuksiaan riittävästi. (Aalto ja Alanen 2018, 25, 27.)

Varautuneisuuden lisäksi Aalto ja Alanen (2018) kertovat tutkimuksessaan kokemusasiantuntijoiden kanssa tehtävän yhteistyön samankaltaisista hyödyistä kuin Roponen (2017). Kokemusasiantuntijat eroavat tutkimuksissa toisistaan, sillä kokemukset lastensuojelusta ovat erilaisia vanhemman ja lapsen näkökulmasta. Molemmissa tapauksissa kyse on kuitenkin omien kokemusten jakamisesta ja niiden kautta työskentelystä, mitä työntekijät ovat arvostaneet. Ammattilaisten mukaan kokemusasiantuntijat tuovat asiakasnäkökulmallaan rikkautta työskentelyyn ja mahdollistavat työntekijän oppimisen niin ammatillisesti kuin inhimillisesti. Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen onnistuneen vuorovaikutuksen on voitu nähdä heijastuvan ammattilaisen vuorovaikutukseen myös muussa asiakastyössä. Kokemusten kuuleminen on tuonut syvyyttä ammatilliseen tietämykseen, tehnyt työstä osallistavampaa sekä mahdollistanut palvelun laadun parantamisen, oikean kohdentamisen ja säästöjen saamisen. (Aalto ja Alanen 2018, 22, 26, 29–30.)

Jankon (2008, 31, 72–73) mukaan myös kokemusasiantuntijat itse ovat huomanneet kokemustensa jakamisen tärkeyden. Hän on tutkinut mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkitystä kuntoutujille ja heidän omaisilleen pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimuksesta ilmenee, että kokemusasiantuntijoiden mielestä heidän työnsä on vaikuttavaa, heillä on yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia ja heidän pitämänsä luennot ovat mielenkiintoisempia kuin ammattilaisten esitykset. Kokemustieto on kiinnostanut yleisöjä, se on erilaista ammattilaisten tietoon verrattuna.

Kokemusasiantuntijat uskovat, että he voivat vaikuttaa asenneilmapiiriin ja muuttaa sitä positiivisemmaksi. Kokemusasiantuntijat ovat saaneet hyvää palautetta esiintymisistään ja koulutustilaisuuksistaan muun muassa opiskelijoilta. Yleensä kuulijat ovat olleet kiinnostuneita kokemusasiantuntijan kertomasta, mutta joukkoon mahtuu myös niitä, jotka eivät ole arvostaneet kokemusasiantuntijuutta. Ammattilaisten kanssa toimiessaan kokemusasiantuntijat ovat kokeneet toisinaan alemmuudentunnetta, sillä osa hoitoalan ammattilaisista on suhtautunut kokemusasiantuntijaan asiakkaana alentuvasti. (Jankko 2008, 76, 88, 104.)

Vaikka Jankon (2008) tutkimus käsittelee kokemusasiantuntijuutta mielenterveyspalveluissa, eikä siinä tutkittu kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välistä yhteistyötä, ovat saadut tulokset sovellettavissa opinnäytetyöhöni. Esimerkiksi asenteiden myönteinen muutos ja kokemustiedon arvostaminen

tulivat ilmi myös työntekijöiden kokemuksista aiemmin kuvatuissa Roposen (2017) sekä Aallon ja Alasen (2018) tutkimuksissa. Lisäksi aiemmissä tutkimuksissa oltiin havaittu kriittistä ja varautunutta suhtautumista kokemusasiantuntijuutta kohtaan, joten ammattilaisten ylemmydentunne ei ole mahdollista lastensuojelun piirissäkään tehtävässä yhteistyössä.

Aiemmat tutkimukset osoittavat kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyllisyyden, mutta samalla ne kertovat epäkohdista, joita toimintaan voi liittyä. Ammattilaiset ovat hyötynet kokemusasiantuntijudesta, mutta työskentelyssä on kohdattu myös haasteita. Jotta lastensuojelun kehittäminen yhdessä onnistuisi ja olisi tuloksellista, on kokemusasiantuntijoille tarjottava mahdollisuus osallistua ja olla osallisina. Osallisuus on kokemusasiantuntijatoiminnan perusta, jota ilman se ei voi toimia.

4 OSALLISUUS JA KOKEMUSASiantuntijuus

Lastensuojelun laatusuosituksen (STM 2014, 18–19) mukaan *lasten, nuorten ja vanhempien osallistumisen vahvistaminen on yksi avain vaikuttavien lastensuojelupalvelujen kehittämiseksi*. Lasten ja vanhempien osallisuuden toteutumiseksi heillä on oltava mahdollisuus esittää omia näkemyksiään ja tulla kuulluksi käsiteltävissä asioissa. Osallisuuden vahvistamiseksi kuntia suositellaan laatimaan suunnitelma, joka sisältää konkreettisia toimenpiteitä, joilla lasten ja vanhempien osallisuutta tuetaan ja kokemustietoa hyödynnetään niin lastensuojelutyön arjessa kuin sen laajemmassa kehittämisessä.

Lasten ja nuorten osallistumismahdollisuutta lastensuojelutyöhön on pohdittu 1990-luvulta alkaen. Lastensuojelutyötä on kritisoitu aikuisten vallan ja hallinnan vuoksi; asiantuntijat ja vanhemmat ovat olleet mukana päätöksenteossa, kun taas lapsilla on ollut vain rajatut mahdollisuudet osallistua. Nykykehitys on suuntautunut lasten toimijuuden, osallisuuden ja kuulluksi tuleminen mahdollisuuksien tukemiseen sen sijaan, että aikuiset olisivat ainoita tiedontuottajia. (Hotari, Oranen ja Pösö 2013, 155.)

Lasten ja nuorten osallisuudesta säädetään lainsäädännössä muun muassa perustuslaissa, lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä lastensuojelulaissa. Perustuslaki on perusta lainsäädännölle ja julkiselle vallalle (Oikeusministeriö s.a.). Sen mukaan lapsia täytyy kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän täytyy saada vaikuttaa kehitystasonsa mukaisesti heitä itseään koskeviin asioihin (Perustuslaki 1999, 6§).

Lapsen oikeuksien sopimus on YK:n ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Sen 3 artikla velvoittaa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, hallintoviranomaisten, tuomioistuinten ja lainsäädännöllisten toimijoiden ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun häntä koskevissa asioissa. Sopimuksen 12 artiklassa taataan lapselle oikeus muodostaa ja ilmaista omat näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Näkemykset on huomioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti ja oikeuden toteutumiseksi lapsella on oltava mahdollisuus tulla kuulluksi erityisesti häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Lasta voidaan kuulla joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä siten kuin kansallisessa lainsäädännössä menetellään. (LOS 1991.)

Nämä perustuslain ja lapsen oikeuksien sopimuksen säädökset yhdistyvät lastensuojelulaissa. Laissa (2007, 4§) veloitetaan lastensuojelun toimijoita kiinnittämään huomiota lapsen mahdollisuuteen osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa, kun hänen etuaan arvioidaan eri toimenpidevaihtoehtojen tai ratkaisujen suhteen. Lastensuojelulaissa (2007, luku 4) on oma lukunsa lapsen osallisuudesta, jonka mukaan lapsen toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavalla tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä siten, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa hänen lähi-suhteisiinsa, eikä lapselle saa antaa sellaisia tietoja, jotka olisivat haitaksi hänen kehitykselleen tai muuten vastoin hänen yksityistä etuaan. Lapsen mielipiteen voi jättää selvittämättä vain, jos se vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai olisi muuten tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevassa asiassa huoltajan tai muun laillisen edustajansa ohella ja hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Lapsen mielipiteen selvittämisestä ja sen sisällöstä on tehtävä kirjaus lasta koskeviin asiakirjoihin. Vastuu lapsen edun toteutumisen valvonnasta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Hänen on avustettava lasta puhevallan käytössä sekä tarvittaessa ohjattava lapsi oikeusavun piiriin ja huolehdittava edunvalvojan hakemisesta. (Lastensuojelulaki 2007, 20§, 24§.)

4.1 Osallisuuden malleja

Lainsäädännön määritelmää laajemmin osallisuudella voidaan tarkoittaa yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroisesti yhteisön jäsenten välillä ja edellyttää toisten huomioon ottamista ja aktiivista mukana oloa. Ryhmään kuulumisen lisäksi osallisuus on tunne oman toiminnan ja ajatusten tärkeydestä sekä siitä, että voi itse vaikuttaa asioihin. (Oranen 2008, 7–9; Meriluoto ja Marila-Penttinen 2015, 7.)

Osallisuutta ja sen toteutumista voidaan tarkastella erilaisten mallien avulla. Muun muassa Hart (1992, 8) on kehittänyt 1990-luvulla tikapuumallin (liite 1), joka esiintyy edelleen useasti osallisuutta käsittelevässä kirjallisuudessa. Mallissa lapsen osallisuus lisääntyy tikapuita ylöspäin kiivettäessä. Alimmalla portaalla lapset eivät ole osallisia, ylimmällä askelmalla he tekevät päätöksiä aikuisten kanssa.

Tikapuiden kolme alinta askelmaa kuvastavat lasten mukana oloa aikuisten toimesta ilman, että he tietävät tai ymmärtävät, miksi ovat mukana toiminnassa. Lapset voivat olla mukana näennäisesti, mutta eivät voi muodostaa omia mielipiteitään, joita oikeasti kuultaisiin. Lapset ovat tukemassa aikuisten ajamaa asiaa. He osallistuvat, mutta eivät ole osallisia. (Hart 1992, 8–9.)

Osallisuuden tikapuiden ylemmillä askelmilla lapsen osallisuus mahdollistuu. Lasten ohjatusta mukana olosta edetään lasten konsultointiin ja aikuisten aloittamiin projekteihin, joissa päätöksiä jaetaan lasten kanssa. Tikapuita ylöspäin kiivettäessä lapset rakentavat omia projekteja, joissa aikuiset ovat tukena. Tikapuiden huipulla, korkeimman osallisuuden asteella, lapset ottavat aikuiset mukaan päätöksentekoon heidän aloittamassaan toiminnassa. (Hart 1992, 11–14.)

Hartin (1992, 11) mukaan lasten osallisuuden toteutuminen projektissa edellyttää, että lapset ymmärtävät projektin tarkoituksen. Heille on myös kerrottava, kuka on päättänyt heidän osallistumisestaan ja miksi he osallistuvat. Lisäksi lasten rooli projektissa on oltava merkittävä, tarkoituksenmukainen, eikä vain näennäinen. Lasten on voitava itse päättää, osallistuvatko he projektiin. He tekevät päätöksen sen jälkeen, kun heille on kerrottu, mistä projektissa on kyse.

Shier (2001, 110–111) on jättänyt osallisuusmallistaan (liite 2) pois Hartin (1992) tikapuiden alimmat askelmat. Hänen mukaansa lasten kuunteleminen on osallisuuden ensimmäinen taso. Seuraavalla tasolla lapsia tuetaan heidän mielipiteidensä ja näkemystensä ilmaisemisessa. Kolmannella tasolla lasten näkemykset otetaan huomioon, kuten Lapsen oikeuksien sopimuksessa edellytetään. Toiseksi korkeimmalla tasolla lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja korkeimmalla osallisuuden tasolla valtaa ja vastuuta jaetaan lasten kanssa.

Shier (2001, 110, 115) on huomionnut osallisuutta tarkastellessaan aikuisten, kuten työntekijöiden, roolin lasten osallisuuden mahdollistamisessa laajemmin kuin Hart (1992). Lasten osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat niin yksittäiseen työntekijään, työyhteisöön kuin organisaatioonkin liittyvät tekijät. Jokaisella osallisuuden tasolla työntekijän on oltava valmis toimimaan työssään tason edellyttämällä tavalla. Hänellä on oltava myös resursseja, kuten aikaa, taitoja, tietämystä ja työmenetelmiä, jotta hän voisi työskennellä siten, että osallisuus toteutuu. Lisäksi, jotta työntekijät toimisivat osallisuutta tukien, pitäisi sen olla heidän velvollisuutensa. Organisaatio voi määrittää kullakin osallisuuden tasolla toimimisen työntekijöiden velvollisuudeksi, kun siitä on tehty työyhteisön vakiintunut käytäntö. Esimerkiksi ylin osallisuuden taso, vallan ja vastuun jakaminen lasten kanssa, edellyttää työntekijältä valmiutta jakaa omaa valtaansa lasten kanssa. Lisäksi hänellä on oltava käytössään työmenetelmiä, jotka mahdollistavat vallan jakamisen ja organisaatiossa lasten ja aikuisten vallan ja vastuun jakamisen tulisi olla vakiintunut käytäntö.

Edellä kuvattuja malleja on kritisoitu muun muassa siitä, etteivät ne huomioi osallisuuden eri ulottuvuuksia. Osallisuus muodostuu eri ulottuvuuksista, joiden suhteet voivat vaihdella. Lapsen kokemus osallisuudesta voi vaihdella näiden ulottuvuuksien mukaisesti. Mallit korostavat aikuisia osallisuuden estäjinä tai mahdollistajina, eivätkä huomioi lasten omia kokemuksia. Kokemus osallisuudesta syntyy vuorovaikutuksessa ja sille voidaan luoda edellytyksiä, muttei kokemusta voi synnyttää, eikä syntyneitä kokemuksia voi myöskään kieltää. Osallisuus voi syntyä ilman näkyvää osallistumista tai toisaalta jäädä syntymättä aikuisten runsaasta osallistamisesta huolimatta. Käytännön työssä osallisuudessa on huomioitava lasten yksiköllisyys; toiset lapset tarvitsevat osallistuakseen ja osallisuuden kokemuksen saadakseen enemmän tukea kuin toiset. (Hotari, Oranen ja Pösö 2013, 150–151, 153–154.)

4.2 Osallisuus käytännön lastensuojelutyössä

Oranen (2018) on kuvannut osallisuuden rakentuvan käytännön työssä kuudesta eri elementistä. Osallisuuden pohjana on valinta osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä. Lapsi voi osallistua myös muilla tavoin kuin suoralla osallistumisella ja toisaalta osallistumatta jättäminen on yksi osallisuuden muodoista. Osallistumisvalintaa seuraava elementti on yksilön oikeus saada tietoa häntä itseään koskevista asioista. Tieto voi liittyä esimerkiksi työskentelyprosessiin, siihen osallistuviin tahoihin tai asiakkaan oikeuksiin. Yksilön on saatava tietoa siten, että hän voi ymmärtää sen.

Osallisuuden rakentumisen kolmas elementti muodostuu mahdollisuudesta vaikuttaa. Asiakkaan täytyy saada vaikuttaa muun muassa siihen, ketä häntä koskeviin palavereihin osallistuu ja mitä niissä käsitellään. Lisäksi asiakkaalle on annettava mahdollisuus ilmaista omia ajatuksiaan haluamallaan tavalla ja hänelle on tarvittaessa annettava tukea mielipiteensä ilmaisemiseen. Nämä ovat osallisuuden rakentumisen neljäs ja viides elementti. Lapsi voi esimerkiksi tarvita aikuisen apua sekä lastensuojelun asioiden ymmärtämiseen että tullakseen itse ymmärretyksi aikuisten keskuudessa. Kuudes elementti liittyen osallisuuden rakentumiseen on mahdollisuus itsenäisten päätösten tekemiseen. Itsenäisen päätöksenteon laajuus vaihtelee tilanteen mukaan, mutta työntekijöiden tulisi tunnistaa pienetkin asiat, joissa yksilö voi tehdä itse valintoja tai päätöksiä. (Oranen 2018.)

Muukkonen (2013, 167–168) on jakanut osallisuuden lastensuojelutyössä prosessi- ja kohtaamisosallisuuteen. Prosessiosallisuudella tarkoitetaan osallisuutta asiakkuusprosessissa ja se toteutuu silloin, kun lapselle ja hänen vanhemmilleen annetaan tietoa siten, että he ymmärtävät lastensuojelunasiakkuuden sisällön ja suunnan. Tieto on prosessiosallisuuden ydintä ja sitä muodostetaan muun muassa lapsesta puhumalla, lasta näkemällä ja kuulemalla sekä lapsen ja vanhempien vuorovaikutusta havainnoimalla. Työntekijä välittää tietoa lapsen, vanhempien ja muiden osapuolten välillä. Prosessiosallisuus rakentuu silloin, kun lapsi on puheenaiheena, lapselle annetaan tietoa tai hänen mielipiteensä tuodaan esiin ja uusi tieto välitetään hänelle jälkikäteen, vaikkei hän olisi paikalla tapaamisessa.

Kohtaamisosallisuus rakentuu dialogisessa vuorovaikutuksessa lapsen ja työntekijän välillä. Kun prosessiosallisuudessa keskitytään tiedon saamiseen ja jakamiseen, kohtaamisosallisuudessa tietoa käsitellään ja tulkitaan yhdessä lapsen kanssa. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja hän voi tuottaa sellaista tietoa, jota ei muuten saataisi tietää. Lapselta kysyttäessä hän saa myös kokemuksen osallisuudesta ja siitä, että hän on tärkeä. Lapset voivat olla osallisina myös tiedon välittämisessä vanhemmille ja toisaalta vanhemmat voivat osallistaa lapsensa osaksi perheen asioita kertomalla hänelle lastensuojeluun tuleminen syistä käsiteltyään niitä ensin sosiaalityöntekijän kanssa. Kohtaamisosallisuus rakentuu, kun lapset ja vanhemmat otetaan aktiivisesti mukaan tilanteen arviointiin sekä työskentelyn suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Muukkonen 2013, 169–171.)

Osallisuuden mahdollistaminen käytännön lastensuojelutyössä on tärkeää, jotta asiakas voi kokea omat mielipiteensä arvokkaiksi. Kun asiakas otetaan mukaan päätöksentekoon ja hän saa vaikuttaa, voi hän tuntea päätökset omikseen, mikä on voimaannuttavaa. Lastensuojelun ympäristössä asiakas on voinut kokea olevansa työntekijöiden päätösten varassa, jolloin kokemus vaikuttamismahdollisuuksista on hyvin merkittävä. Osallisuus on palkitsevaa itsessään ja lisäksi osallisuutta edistävä toiminta mahdollistaa sosiaalisten taitojen kehittämisen, uusiin ihmisiin tutustumisen sekä päätöksentekoon osallistumisen erilaisten institutionaalisten kanavien välityksellä. (Oranen 2008, 16.)

Lisäksi osallisuus kasvattaa niin lapsen, vanhempien kuin työntekijöidenkin tietoa ja ymmärrystä. Lapsi saa tietoa itsestään, perheestään ja lastensuojelusta ja vanhemmat voivat oivaltaa uusia asioita lapsestaan ja perheensä tilanteesta. Perhe voi oppia myös kommunikointitaitoja ja ymmärtää toisiaan paremmin. Myös työntekijät saavat osallistavan työn myötä tietoa lapselta ja perheeltä heidän tilanteestaan. Osallisuus tukee myös lastensuojelun perustehtävää lapsen suojelua, sillä osallisuudella voidaan esimerkiksi herättää vanhempien vastuunkantoa ja mahdollistaa parempi, oikeammin kohdennettu, tarvittu tuki lapselle. (Muukkonen 2013, 171–173.)

Muukkonen (2013, 173–174) lisää osallisuuden hyödyiksi vielä perheen voimavarojen esiin nostamisen ja yhteisen arvioinnin mahdollistumisen. Paitsi, että asiakkaat tuovat tietoa huolistaan ja muutostarpeistaan, löytävät he myös omia voimavarojaan. Osallistava työote tuo nämä voimavarat viranomaisen tietoon ja mahdollistaa niiden hyödyntämisen. Lisäksi asiakkaiden ollessa osallisia lastensuojelutyössä, voivat he osallistua myös tilanteensa ja työskentelyn arviointiin. Tällöin arviointi on monipuolisempaa ja kokemusperäisempää, eikä vain työntekijän näkökulmasta tehtyä.

4.3 Kokemusasiiantuntijoiden osallisuus

Kokemusasiiantuntijoiden osallisuus voidaan jakaa eri tasoiseen osallistumiseen. Ensimmäisellä tasolla kokemusasiiantuntijat, lastensuojelun asiakkaat, voivat kokoontua oman alueensa lastensuojelun ammattilaisten kanssa jakamaan kokemuksiaan lastensuojelun palveluiden kehittämiseksi. Seuraavalla tasolla kokemusasiiantuntijat vievät ryhmänsä kanssa tuotetun tiedon oman alueensa lastensuojelupalveluiden kehittämistä koskeviin tilaisuuksiin ja kehittämispäiville. Kolmannella tasolla kokemusasiiantuntijat tapaavat säännöllisesti koko kunnan lastensuojelun johtoa ja jakavat tietoaan ja kehittämisideoitaan. Neljännellä, viimeisellä tasolla, kokemusasiiantuntijat vaikuttavat valtakunnallisella tasolla vieden yhdessä ammattilaisten kanssa tuotettua tietoa valvoville viranomaisille, päätöksentekijöille ja muille asiantuntijatahoille. (STM 2014, 19–20.) Taso tasolta kokemusasiiantuntijat voivat vaikuttaa enemmän.

Kokemusasiiantuntijoiden osallisuutta voidaan tarkastella myös hyödyntäen luvussa 3.1. kuvaamaani Hokkasen ja Nikupetterin (2015, 32–33) jaottelua henkilökohtaiseen, yhteisölliseen ja rakenteistuneeseen kokemusasiiantuntijuuteen. Henkilökohtaisen kokemusasiiantuntijuuden tasolla osallisuus muodostuu asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa. Kun asiakkaaseen suhtaudutaan arvostaen ja hänen toivomuksensa ja näkemyksensä otetaan huomioon, annetaan hänelle mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa hänen omassa tilanteessaan. Pelkkään ammattilaisen tietoon perustuvat päätökset ja asiakkaan mielipiteiden sivuuttaminen päinvastoin vähentävät asiakkaan osallisuutta.

Yhteisöllisessä kokemusasiiantuntijuudessa kokemusasiiantuntijan osallisuus muodostuu ryhmään kuulumisesta. Omien kokemusten jakaminen vertaisten kanssa lisää tunnetta omien kokemusten tärkeydestä ja vertaisuus lisää yhteisöllisyyden tunnetta, mikä edistää osallisuutta. Oman kokemuksen avulla voi myös auttaa muita samassa tilanteissa olevia, jolloin itsensä voi tuntea tärkeäksi. Yhteisössä myös vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät ja esimerkiksi kokemusasiiantuntijoiden muodostamia ryhmiä otetaan mukaan palvelujen kehittämiseen. Kun yhteisöllisyys etenee järjestöjen tasolle rakenteistuneeseen kokemusasiiantuntijuuteen, mahdollisuudet vaikuttaa lisääntyvät edelleen. Organisoituminen mahdollistaa edustukselliseen päätöksentekoon osallistumisen ja laajemman yhteiskunnallisen vaikuttamisen. (Hokkanen ja Nikupetteri 2015, 32–33.) Kokemusasiiantuntijan osallisuus on laajentunut omaan elämään vaikuttamisesta yhteistyöhön yhteiskunnallisten päätöksentekijöiden kanssa.

Kokemusasiiantuntijoiden osallisuus on yksi keskeisimmistä periaatteista myös opinnäytetyöni toimeksiantajan, Veturointi-toiminnan, työssä. Yksi toiminnan tavoitteista on tukea kokemusasiiantuntijoiden osallisuutta. Veturointi-toiminnan kokemusasiiantuntijat tekevät vaikuttamistyötä sekä yhteiskunnallisella tasolla että yksittäisten nuorten elämässä.

5 VETUROINTI-TOIMINTA JA SAMA ASEMA -TYÖPAJAT

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminta. Auta Lasta ry on Annikki Raatikaisen vuonna 1969 perustama voittoa tavoittelematon lastensuojeluyhdistys, joka tarjoaa lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluita. Auta Lasta ry ylläpitää Oulussa 14-paikkaista lastensuojeluyksikkö Heinäsalmikotia sekä kahta päiväkotia; 30 paikkaista päiväkotia Laululintua ja 21 paikkaista päiväkotia Eväsreppua. Yhdistys toteuttaa yleishyödyllisenä toimintana muun muassa lasten hyvinvointia edistäviä hankkeita yhteistyössä julkisten palveluiden ja toisten järjestötoimijoiden kanssa sekä osallistuu aktiivisesti lastensuojelun vaikuttamis- ja edunvalvontatyöhön myös valtakunnallisella tasolla. (Auta Lasta ry 2014.)

Auta Lasta ry:n Veturointi-toimintaa (Veturointi s.a.) on kehitetty Oulun seudulla vuosina 2015–2017 toteutetussa hankkeessa. Veturointi-hankkeen pohjalta kehittämistyötä on jatkettu Oulun ja Pohjois-Pohjanmaan sekä Turun ja Varsinais-Suomen alueilla osana STEAN:n Kaikille eväät elämään -avustusohjelmaa. Kaikille eväät elämään -avustusohjelma on Lastensuojelun Keskusliiton koordinoima, vuosina 2017–2020 toteutettava ohjelma, jonka tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia, vähentää eriarvoisuutta sekä torjua ylisukupolvisia syrjäytymistä (Lastensuojelun Keskusliitto s.a.).

Veturointi-toiminnan kehittäminen perustuu kokemusasiantuntijoiden ja lastensuojelun ammattilaisten yhteiseen näkemykseen siitä, että lastensuojelun piirissä elävät lapset, nuoret sekä heidän perheensä ja lähiverkostonsa hyötyvät kokemukseen perustuvasta tuesta ammatillisen tuen rinnalla. Toiminnalla tuetaan asiakasnuorten toimijuutta, arjen ja elämän hallintaa, hyvinvointia sekä sosiaalista osallisuutta. Samalla vahvistetaan kokemusasiantuntijoiden osallisuutta lastensuojelun toiminnassa ja kehittämisessä. (Saloheimo 2017-10-28.)

Veturointi-toiminnan nimi on syntynyt vertaistuen ja tutoroinnin yhdistämisestä. Toiminnassa kokemusasiantuntijat tukevat, kannustavat ja rohkaisevat lastensuojelun asiakasnuoria omia kokemuksiinsa hyödyntäen. Toimintaan osallistuvalla nuorelle valitaan hänelle sopiva kokemusasiantuntija, jonka kanssa hän voi esimerkiksi harrastaa yhdessä, jakaa kokemuksiinsa, hoitaa arkielämän asioita ja pohtia tulevaisuuttaan. Nuorilla on mahdollisuus myös ryhmämuotoiseen tukeen, sillä Veturointi-toiminta järjestää yhteistä toimintaa, kuten retkiä ja tapahtumia, joista nuoret saavat yhdessäolon ja mukavan tekemisen lisäksi vertaistukea ja tietoa heitä kiinnostavista aiheista. Nuorten lisäksi kokemusasiantuntijat voivat tukea lastensuojelun ammattilaisia, perheitä ja lähiverkostoja nuorten kohtaamiseen ja tukemiseen liittyvissä kysymyksissä. (Veturointi s.a; Saloheimo 2019-03-11.)

Yksilöllisen ja ryhmämuotoisen tuen lisäksi Veturointi-toiminta koostuu koulutuksista, valmennuksista, tapahtumista sekä monitasoisesta vaikuttamistyöstä. Veturointi-toiminta kouluttaa ja valmentaa kokemusasiantuntijoita ja osallistuu moniin tapahtumiin. Toiminnan kokemusasiantuntijat ovat mukana lastensuojelun kehittämisessä ja ovat pitäneet puheenvuoroja muun muassa valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä sekä lastensuojelun perhehoidon päivillä, osallistuneet perhehoitajien Pride-valmennuksiin sekä olleet mukana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) hankkeessa.

Veturointi-toiminnan kokemusasiantuntijat ovat vertaismentoreina myös SOS-lapsikylän vuoden 2018 lopulla julkaisemassa Ylitse MentorApp:ssa, joka on puhelimeen ladattava vertaistukikanava sijaishuollossa kasvaville ja sieltä aikuistuneille. Sovelluksen kautta nuoret voivat ottaa yhteyttä samanlaisia kokemuksia omaaviin sijaishuollosta itsenäistyneisiin vertaismentoreihin ja keskustella heidän kanssaan nimettömästi ja luottamuksellisesti. (SOS-lapsikylä s.a.) Veturointi-toiminta on myös avannut oman puhelinpalvelun, jonne soittamalla työntekijät ja nuorten lähiverkostot voivat saada kokemusasiantuntijoiden konsultaatioapua.

5.1 Sama Asema -työpajojen kehittäminen

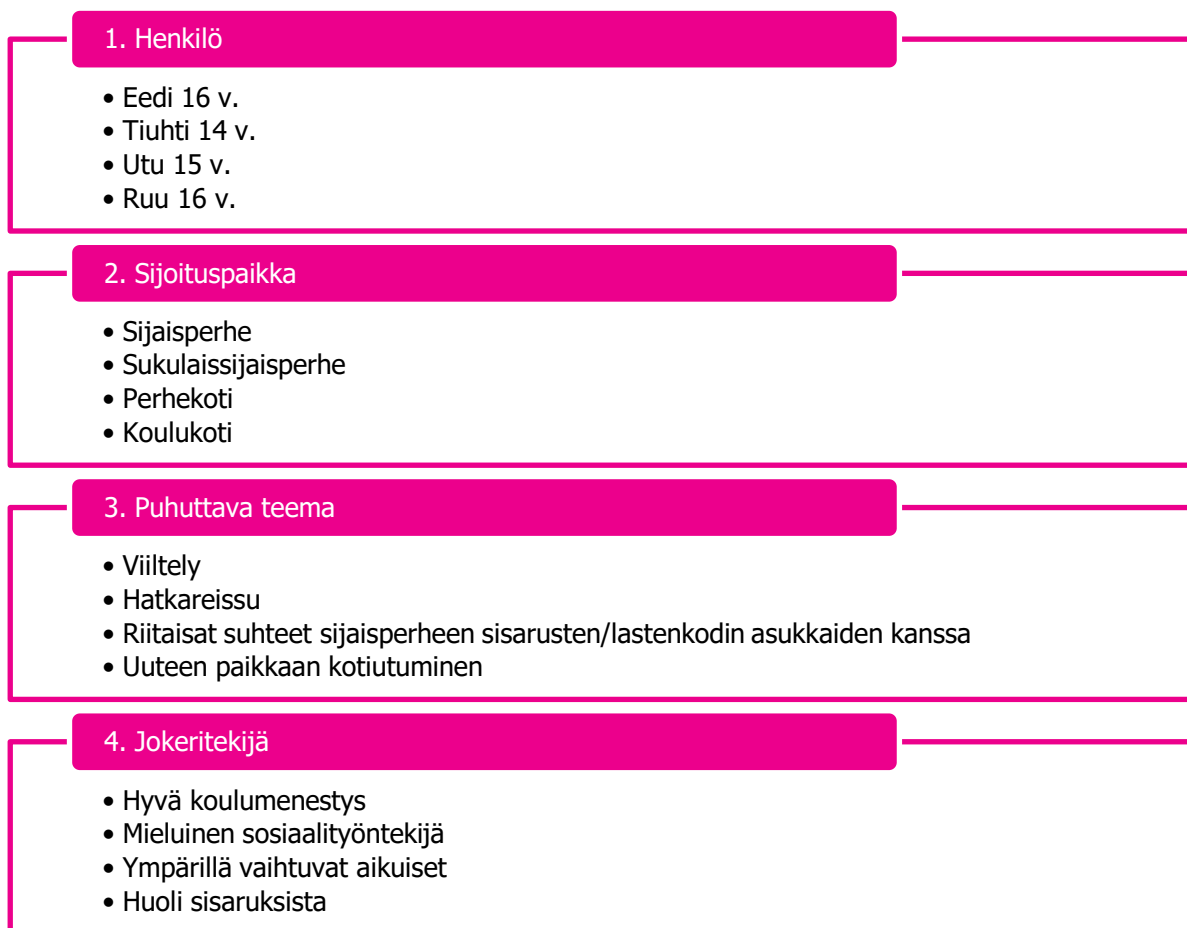
Tutustuin Veturointi-toimintaan syksyllä 2017 ollessani harjoittelussa Heinäsalmikodissa. Tuolloin toiminnassa oli huomattu tarve kehittää kokemusasiantuntijuuteen pohjautuvaa toimintaa lasten ja nuorten lähiverkostolle, kuten perhehoitajille ja lastensuojeluyksiköiden työntekijöille. Tarkoituksena oli kehittää ammattilaisille suunnattuja työpajoja, joiden teemana olisi nuorten kohtaaminen erilaisissa tilanteissa. Työpajoissa nuoren lähiverkosta tuettaisiin kohtaamaan heidän oma nuorensa, annettaisiin tietoa sekä rakennettaisiin vuoropuhelua ja ymmärrystä kokemusasiantuntijoiden ja lähiverkoston välille. Koska etsin tuolloin aihetta projektiopinnoilleni, pääsin mukaan työpajakokonaisuuden toteuttamiseen. Työpajojen ajankohdan ja työmäärän laajuuden vuoksi yhdistin projektiopintoni ja opinnäytetyöni ja ne kulkivat rinnakkain.

Aikaisemmin Veturointi-toiminnan kokemusasiantuntijat olivat osallistuneet muun muassa perhehoitajien Pride-valmennuksiin sekä pitäneet puheenvuoroja erilaisissa paneelikeskusteluissa ja tapahtumissa, kuten Lastensuojelupäivillä. Vastaavaa ammattilaisille suunnattua työpajatyöskentelyä ei kuitenkaan ollut järjestetty. Suunnittelimme työpajoja kahdessa ideointityöpajassa marraskuussa 2017 yhdessä kokemusasiantuntijoiden, Veturoinnin projektipäällikön sekä kahden Heinäsalmikodin ohjaajan kanssa. Ideointivaiheessa jaoin ajatuksiamme siitä, millaisia asioita on tärkeä ottaa huomioon lastensuojelun piirissä eläviä nuoria kohdattaessa sekä pohdimme, millainen työskentelymuoto olisi sopiva lastensuojelun teemojen käsittelyyn ammattilaisten kanssa.

Päädymme ideaan työpajasta, jossa käsiteltäisiin nuorten kohtaamista esimerkkitarinoiden avulla. Myöhemmin suunnitteluun osallistui myös Nuorten Ystävät ry:n kehitysjohtaja Mikko Oranen, sillä ensimmäiset työpajat suunniteltiin pidettäväksi Nuorten Ystävien ammattilaisille. Myöhemmässä suunnitteluvaiheessa täsmennettiin työpajojen aikataulutusta sekä esimerkkitarinoiden muodostamista ja käyttöä.

Ideointi- ja suunnitteluprosessin tuloksena syntyi Sama Asema -työpaja, jossa kokemusasiantuntijat ja lastensuojelun ammattilaiset keskustelevat nuorten kohtaamisesta esimerkkitarinoiden kautta. Esimerkkitarinat muodostetaan tarinan elementeistä, joita valitaan sattumanvaraisesti usean vaihtoehdon joukosta. Tarinan elementit pohjautuvat ideointityöpajoissa kuultuihin kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten kertomiin tarinoihin ja kokemuksiin.

Tarinan elementtejä ovat henkilö, sijoituspaikka, puhuttava teema sekä jokeritekijä. Kuviossa 1 elementeistä on annettu muutamia esimerkkejä (kuvio 1). Elementit valitaan kuvion osoittamassa järjestyksessä henkilöstä alkaen. Jokeritekijällä tarinaan luodaan myönteinen tai haastava lisäulottuvuus. Jokeritekijän voi lisätä mukaan heti tarinan aluksi tai vasta myöhemmin tarinan edetessä ikään kuin yllättävänä muutoksena.

KUVIO 1. Tarinan elementit.

Käsiteltävien tarinoiden ja teemojen määrä riippuu työpajaan käytettävissä olevasta ajasta ja syntyvän keskustelun määrästä. Kahden tunnin mittaiseen työpajaan on mahdollista valita yksi tai kaksi tarinaa. Työpajan ohjaaja voi tukea tarinan rakentamista ja rohkaista osallistujia keskusteluun apukysymyksiä esittämällä.

5.2 Sama Asema -työpajojen järjestäminen

Tavoitteenamme oli järjestää Sama Asema -työpaja perhehoitajille, lastensuojeluyksiköiden työntekijöille sekä alan opiskelijoille. Ensimmäinen työpaja järjestettiin huhtikuussa 2018 Nuorten Ystävien perhehoitajille. Työpajaan osallistui itseni ja projektipäällikön lisäksi neljä kokemusasiantuntijaa, seitsemän perhehoitajaa sekä sosiaalityöntekijä. Työpaja järjestettiin Oulussa Nuorten Ystävien tiloissa.

Toukokuussa työpaja järjestettiin Nuorten Ystävien koulukoti Pohjolakodissa Muhoksella. Tuolloin mukamme oli kaksi kokemusasiantuntijaa ja työpajaan osallistui neljä lastensuojeluyksikön työntekijää,

perhekotityöntekijä sekä palvelupäällikkö. Myöhemmin syksyllä, lokakuussa 2018, työpaja järjestettiin myös sosionomiopiskelijoille Oulun ammattikorkeakoulussa osana lastensuojelun opintojaksoa. Opiskelijoita oli paikalla yhteensä 27 ja heidät jaettiin kahteen ryhmään, jotta työpajan osallistujamäärä olisi pienempi. Työpaja pidettiin molemmille ryhmille. Opiskelijoiden kanssa työpajassa työskenteli neljä kokemusasiantuntijaa sekä kaksi jälkihuollon ohjaajaa, jotka saimme mukaamme Veturointi-toiminnan yhteistyökumppaneina.

Marraskuussa 2018 Veturointi-toiminta osallistui valtakunnallisille lastensuojelun perhehoidonpäiville Peurungassa ja he hyödynsivät Sama Asema -työpajaa myös siellä. Työpajaan osallistui yhteensä 13 perhehoitajaa ja mukana oli yksi kokemusasiantuntija. Sama Asema -työpajat olivat esillä marraskuussa myös Lapin lastensuojelupäivillä Rovaniemellä, sillä olimme siellä projektipäällikön ja kokemusasiantuntijan kanssa kertomassa Veturointi-toiminnasta sekä järjestämistämme työpajoista.

6 TYÖN TOTEUTUS

Suunnittelin projektiopintoinani Veturointi-toiminnan kanssa Sama Asema- työpajoja, jossa lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat keskustelivat nuorten kohtaamiseen liittyvistä teemoista esimerkkitarinoiden kautta. Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää näitä työpajoja sekä selvittää, millaiseksi lastensuojelun kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset kokivat työskentelyn niissä toistensa kanssa. Tutkin asiaa seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) miten Sama Asema -työpajoja voidaan kehittää
- 2) millaiseksi lastensuojelun ammattilaiset kokevat työskentelyn kokemusasiantuntijoiden kanssa ja
- 3) millaiseksi kokemusasiantuntijat kokevat yhteistyön ammattilaisten kanssa.

Lähestyin tutkimuskysymyksiä laadullisen tutkimuksen näkökulmasta.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Laadullista tutkimusta käytetään silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä ei ole tehty aiempia tutkimuksia tai siitä halutaan luoda uusia teorioita. Laadullista tutkimusta voidaan käyttää syvällisen näkemyksen ja kattavan kuvauksen luomiseksi. Laadullinen tutkimus hyödyntää pääosin sanoja ja lauseita, ei numeroita tai tilastotiedettä. (Kananen 2012, 29).

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on aineiston yksityiskohtainen ja monipuolinen tarkastelu, eikä siinä pyritä hypoteesin tai teorian testaamiseen. Se on kokonaisvaltaista tiedon hankkimista ja aineisto kootaan ihmisiltä luonnollisissa tilanteissa. Sen avulla voidaan tutkia ihmisten käsityksiä ja omakohtaisia kokemuksia. Koska laadullinen tutkimus ei pyri yleistykseen, valitaan tutkittavat ilman satunnaisotosta ja aineiston riittävyttä tarkastellaan saturaation eli kylläisyyden kautta. Esimerkiksi haastateltavia valitaan tutkimukseen niin kauan, että samat asiat alkavat kertaantua eikä haastateluista nouse esiin enää uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 160, 176–77; Vilkkä 2005, 98.)

Tuomen ja Sarajärven (2018a, 73) mukaan tutkittavien valinnassa on otettava huomioon myös heidän tietämyksensä ja kokemuksensa. Kun tavoitteena on ymmärtää jotakin ilmiötä, tulisi tutkittavien tietää käsiteltävästä ilmiöstä mahdollisimman paljon. Tutkittavat on valittava harkiten ja heidän on oltava tarkoitukseen sopivia.

Valitsin opinnäytetyöni näkökulmaksi laadullisen tutkimuksen, sillä tutkimusaiheestani, lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välisestä yhteistyöstä, on vain vähän aikaisempia tutkimuksia, eikä Sama Asema -työpajojen kaltaista työskentelyä ole aiemmin järjestetty. Laadullinen tutkimus mahdollistaa ilmiön kuvaamisen ja uuden tiedon hankkimisen. Lisäksi tutkimukseni kohdistui yksittäistapaukseen, Sama Asema -työpajoihin ja niiden osallistujiin, joten laadullinen tutkimus on sopiva, sillä se ei pyri yleistykseen.

Tutkimukseni kohdentui Sama Asema -työpajoihin ja tutkittavani olivat niihin osallistuneita kokemusasiantuntijoita ja lastensuojelun ammattilaisia, joihin kuului perhehoitajia, lastensuojeluyksiköiden

työntekijöitä sekä sosionomiopiskelijoita. Työpajaan osallistuneet henkilöt valikoituivat tutkittaviksi, sillä heillä oli työpajan myötä kokemusta ja tietämystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimusaineistoa kerättiin kolmesta työpajasta, joissa olin itse mukana, sillä halusin havainnoida työskentelyä ja kohdata tutkittavat henkilökohtaisesti. Hankin tutkimusaineiston käyttämällä kyselyä ja ryhmämuotoista teemahaastattelua, jotka ovat yleisiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä (Tuomi ja Sara-järvi 2018a, 62).

6.1 Tiedonkeruumenetelmänä kysely

Selvitin lastensuojelun ammattilaisten näkemyksiä Sama Asema -työpajoista ja kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä kyselylomakkeella, jota kutsun myös palautelomakkeeksi. Laadimme palautelomakkeen yhdessä Veturointi-toiminnan projektipäällikön ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Palautelomake (liite 3) sisälsi kysymyksiä liittyen sekä työpajaan että työskentelyyn kokemusasiantuntijoiden kanssa. Työntekijät täyttivät palautelomakkeen työpajojen lopuksi heti työskentelyn päätyttyä.

Kysely on tehokas menetelmä, sillä sen avulla voidaan kerätä nopeasti laajoja tutkimusaineistoja ja sillä voidaan selvittää näkemyksiä useisiin eri asioihin. Kyselyni oli kontrolloitu ja informoitu, sillä jaoin lomakkeet tutkittaville henkilökohtaisesti. Ennen palautelomakkeiden jakoa kerroin vastausten käytötarkoituksesta ja vastaamisen vapaaehtoisuudesta. Tutkittavat palauttivat lomakkeet suoraan minulle ne täytettyään. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 190.)

Kysely voi sisältää avoimia ja strukturoituja kysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot ei ole määritetty etukäteen, joten ne mahdollistavat tutkittavien omien ajatusten ja mielipiteiden esiintulemisen sekä osoittavat heidän tärkeänä pitämänsä asiat ja tietämyksensä aiheesta. Avoimet kysymykset voivat auttaa tulkitsemaan monivalintakysymysten poikkeavia vastauksia ja niitä käyttäessä vältetään virheet, joita monivalintakysymysten vastaustekniikassa voi olla. Strukturoiduin, valmiit vastausvaihtoehdot sisältävin, kysymyksiin saadut vastaukset ovat puolestaan helposti verrattavissa toisiinsa. Ne tuottavat vähemmän kirjavia vastauksia kuin avoimet kysymykset. Vastaaminen monivalintakysymykseen voi olla vastaajalle helpompaa ja vastauksia on myös helpompi analysoida tilastotieteen menetelmin. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 196.)

Kyselyni koostui pääosin avoimista kysymyksistä, sillä halusin tietää lastensuojelun ammattilaisten omia näkemyksiä työpajoista ja työskentelystä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Valmiilla vastausvaihtoehdoilla osallistujia olisi voitu johdatella vastaamaan tietyllä tavalla, eivätkä heidän omat näkemyksensä olisi välttämättä tulleet esiin. Strukturoiduilla kysymyksillä keräsin osallistujien taustatietoja sekä tietoa työpajaan uudelleen osallistumisesta, työpajan hyödyllisyydestä sekä siitä, mitä työpaja antoi osallistujille. Nämä kysymykset olivat strukturoituja, sillä halusin vastauksista vertailukelpoisia. Palautelomakkeen laadinnassa, kuten kysymyksen seitsemän vastausvaihtoehdon (liite 3) määrittämisessä, on hyödynnetty aiempia tutkimuksia.

Valitsin kyselyn tiedonkeruumenetelmäksi, sillä halusin saada tietooni kaikkien Sama Asema -työpajaan osallistuneiden työntekijöiden ja opiskelijoiden ajatuksia, mielipiteitä ja näkökulmia. Palautelomake mahdollisti kaikkien kuulemisen, mikä olisi ollut ajankäytöllisesti haastavaa toteuttaa esimerkiksi haastatteleamalla. Toisaalta haastattelu tai suullinen palaute olisi voinut herättää hyvää keskustelua ja tuottaa enemmän erilaisia näkökulmia. Kysely mahdollisti rehellisen palautteen antamisen, sillä jokainen täytti palautelomakkeen omassa rauhassaan. Kyselyyn vastattiin heti työpajan jälkeen, jolloin työskentely oli tuoreessa muistissa.

Kyselyyn vastasi yhteensä 41 lastensuojelun ammattilaista, joista opiskelijoita oli 27. Tutkittavien ammattilaisten joukko koostui seitsemästä perhehoitajasta, neljästä lastensuojeluyksikön työntekijästä, perhekotityöntekijästä, palvelupäälliköstä sekä sosiaalityöntekijästä. Opiskelijat olivat ryhmä sosionomiopiskelijoita, jotka osallistuivat lastensuojelun opintojaksolle.

6.2 Tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Selvitin kokemusasiantuntijoiden ajatuksia työpajoista ja ammattilaisten kanssa työskentelystä haastatteleamalla heitä ryhmämuotoisella teemahaastattelulla. Haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jossa saaduista puhutuista vastauksista on mahdollista välittää tutkittavan ajatuksia, kokemuksia, tunteita ja käsityksiä. Se on ennalta suunniteltu, haastattelijan ohjaama vuorovaikutustapahtuma, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 41–43.)

Haastattelussa ihminen nähdään subjektina, jolle annetaan mahdollisuus tuoda vapaasti esiin itseään koskevia asioita. Hän on tutkimuksessa aktiivinen ja merkityksiä luova. Haastattelua voidaan käyttää silloin, kun tutkittavaa asiaa on tutkittu vähän ja vastauksia on vaikea tietää etukäteen tai niiden tiedetään olevan moninaisia. Haastattelussa tietoa voidaan syventää ja vastauksia selventää. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 200–201.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa edetään ennalta määrättyjen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaisesti. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja korostaa yksilöiden tulkintoja ja merkityksiä asioista. Nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimusongelman kannalta. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 47–48; Tuomi ja Sarajärvi 2018a.)

Teemahaastattelun haastattelurunkoa laadittaessa tehdään teema-alueuuttelo kysymysluettelon sijaan. Teema-alueet ovat käsitteitä ja luokkia, joita johdetaan tutkimuksen teoreettisista pääkäsitteistä. Ne ovat yksityiskohtaisempia kuin tutkimusongelma tai -kysymykset ja toimivat haastattelussa keskustelun ohjaajina. Teemoja tarkennetaan haastattelukysymyksillä. Tutkijan ohella tutkittavat voivat toimia teemojen tarkentajina, jolloin moninaiset ajatukset ja näkemykset tutkittavasta ilmiöstä tulevat esiin. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 66–67.)

Ryhmähaastattelussa haastattelija haastattelee useaa tutkittavaa yhtä aikaa. Ryhmähaastattelulla tietoa saadaan nopeasti usealta haastateltavalta ja haastattelutilanne voi olla osallistujille mukavampi

kuin yksilöhaastattelussa. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 61, 63.) Ryhmässä tapahtuvasta haastattelusta voidaan käyttää myös nimitystä ryhmäkeskustelu tai focusryhmäkeskustelu. Terminä ryhmähaastattelu eroaa siten, että se viittaa haastattelutilanteeseen, jossa vastataan haastattelijan kysymyksiin, kun taas ryhmäkeskustelu korostaa osallistujien välistä vuorovaikutusta. Ryhmäkeskustelu mahdollistaa ryhmän yhteisen tiedonmuodostuksen ja vuorovaikutuksen rakentumisen, arvojen ja normien sekä ajattelutapojen ja tulkintojen muodostumisen analysoinnin. (Pietilä 2017, 112–114.)

Käytän opinnäytetyössäni termiä ryhmähaastattelu, sillä tutkimuskysymysteni kannalta kokemusasiantuntijoiden välisen vuorovaikutuksen tulkinta ei ole keskiössä. Olin kiinnostunut kokemusasiantuntijoiden erilaisista näkökulmista ja kokemuksista, joita heille heräsi Sama Asema -työpajoissa työskentelystä. Vaikka olin kiinnostunut yksittäisten kokemusasiantuntijoiden ajatuksista, valitsin ryhmähaastattelun, sillä yhteisen keskustelun myötä näkemyksiä voi tulla esiin enemmän kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmähaastattelu myös tuntui luonteeltaan, sillä kokemusasiantuntijat tunsivat toisensa etukäteen ja he muodostivat oman ryhmänsä työpajoissa suhteessa ammattilaisiin. Tutun ryhmän kokoontuessa täytyi ottaa kuitenkin huomioon ääneen lausumaton viestintä, joka ei välttämättä avaudu ulkopuoliselle. Tuttujen kesken keskustelu voi myös helpommin erkaantua käsiteltävästä teemasta, jolloin haastattelijan on palautettava se alkuperäiseen aiheeseen. (Pietilä 2017, 120–121.)

Haastattelin kokemusasiantuntijoita kyselylomakkeen käyttämisen sijaan, sillä koin, että saisin niin heidän näkökulmansa paremmin esiin. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden näkökulmaa on tutkittu aiemmissa tutkimuksissa vähemmän kuin työntekijöiden näkökulmaa, joten aihe oli uusi ja haastattelu voisi tuottaa siitä rikkaampaa aineistoa. Haastattelin kokemusasiantuntijoita 14.11.2018 Veturointi-toiminnan tiloissa Oulussa.

Ennen haastattelua lähetin haastattelukutsun (liite 4) sähköpostitse Veturointi-toiminnan projektipäällikölle, joka välitti sen eteenpäin toiminnan kokemusasiantuntijoille. Projektipäällikkö ehdotti hieman myöhemmin, että tulisin sopimaan haastattelusta Veturointi-toiminnan Höyrytiimi-kokoontumiseen. Höyrytiimissä keskustelimme kokemusasiantuntijoiden kanssa haastattelusta alustavasti ja lopullinen päivämäärä, aika ja osallistajat lyötiin lukkoon Whatsapp-ryhmässä käydyssä keskustelussa. Haastatteluun osallistui neljä kokemusasiantuntijaa ja se eteni laatimani haastattelurungon (liite 5) pohjalta. Haastattelu kesti 20 minuuttia ja se nauhoitettiin myöhempää analyysiä varten. Litteroituna, sanatakkasti aukikirjoitettuna tekstinä, haastattelu oli lähes viiden sivun mittainen (fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,0).

6.3 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jonka avulla tutkimusaineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman, että sen sisältämä informaatio katoaa. Se on tekstianalyysiä, jossa merkityksiä etsitään tekstistä ja tavoitteena on luoda sanallinen, yhtenevä ja mielekäs kuvaus tutkimuskohteesta. Analyysillä selkiytetään aineistoa, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi ja Sarajärvi 2018b, 117, 122.)

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluvat aineiston pelkistäminen, ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. Ennen analyysin aloittamista määritetään analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi yksittäinen sana tai lausuma. Aineisto voi olla auki kirjoitettu haastattelu, havainnointi tai muu aineisto, kuten asiakirja tai dokumentti (Tuomi ja Sarajärvi 2018a, 91.)

Aineiston pelkistämässä alkuperäisestä aineistosta karsitaan pois epäolennaiset asiat. Aineistosta etsitään ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimusongelmaan. Samaa kuvaavia ilmaisuja yhdistellään ja toisistaan poikkeavia ilmaisuja eritellään omiksi pelkistetyiksi ilmauksiksi. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään siten, että pelkistämässä listatuista ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia ja ne yhdistetään ryhmiksi. Ryhmät nimetään alaluokiksi sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Käsitteellistämässä ryhmittelyssä muodostuneita alaluokkia yhdistellään pääluokiksi ja niiden pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Sisällönanalyysin pohjalta muodostuneista käsitteistä saadaan vastauksia tutkimusongelmaan ja niiden pohjalta kuvataan tutkimuskohdetta. Sisällönanalyysi on tulkintaa ja päättelyä, jossa edetään empiirisestä aineistosta, kuten tutkittavien kokemuksista, käsitteellisempiin näkemyksiin tutkittavista ilmiöistä. (Tuomi ja Sarajärvi 2018a, 92–95.)

Käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia kyselylomakkeen avointen kysymysten vastausten ja kokemusasiantuntijoiden haastattelun analysoimiseen. Käytin analyysiyksikkönäni yksittäisiä lausumia. Esimerkki kyselylomakkeen avointen kysymysten vastauksista tehdystä sisällönanalyysistä on liitteessä 6 (liite 6). Kyselylomakkeen strukturoitujen kysymysten vastaukset analysoin laskemalla, kuinka monta vastaajaa on kunkin vastausvaihtoehdon valinnut.

Haastatteluaineisto on litteroitava eli muutettava tekstiksi ennen sen analysoimista. Sisällönanalyysissä analysoidaan puheen sisältöjä ja sitä varten haastattelu litteroidaan usein sanatarkasti puheen täytesanojen kera. Taukoja, äänensävyjä ja päällekkäispuhumia ei välttämättä merkitä. (Ruusuvoori ja Nikander 367–368). Myös tutkimuskysymysteni kannalta tämä litterointitarkkuus oli riittävä, sillä puheens sisältö oli sen esittämistapaa tärkeämpää. Sanatarkasti litteroitua aineistoa muodostui lähes viisi sivua kirjoitettuna fonttikoolla 11, rivivälin ollessa 1,0. Haastattelusta tehdystä sisällönanalyysistä on esimerkki liitteessä 7 (liite 7).

Kuten liitteessä 7 olevasta taulukosta on nähtävissä, jätin haastattelun analysoinnin alaluokkien tasolle, vaikka niitä tulisi sisällönanalyysissä yhdistää pääluokiksi. Koin analysoinnin kuitenkin riittävänä, sillä haastatteluaineisto oli aika niukkaa ja tein analyysin kunkin kysymyksen kohdalla erikseen. Moniin haastattelukysymyksistä vastasi vain yksi kokemusasiantuntijoista ja muut myötäilivät hänen mielipidettään esimerkiksi nyökyttelemällä tai kertomalla olevansa samaa mieltä. Tämän vuoksi useampia näkemyksiä ei tullut. Pääluokkien muodostaminen olisi mielestäni tehnyt käsitteistä liian yleisiä ja pelkistäneet alaluokkia liikaa. Pää- ja alaluokat on kirjattu tuloksiin **tummennetulla** fontilla.

6.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen laatua voidaan arvioida sen eettisyyttä ja luotettavuutta tarkastelemalla. Tämä tarkastelu pohjautuu käsitykseen siitä, millaista hyvä tutkimus on. Hyvä tutkimus on johdonmukaista ja perusteltua, universaalista, julkista ja puolueetonta. Lisäksi hyvä tutkimus on eettisesti kestävä. (Tuomi ja Sarajärvi 2018a, 109–111).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012, 6) laatimien ohjeiden mukaan tutkimus ei voi olla eettisesti kestävää tai hyväksyttävää, ellei tutkimusta tehdessä ole noudatettu hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Näitä ovat muun muassa

- 1) rehellisyys, yleinen huolellisuus, tarkkuus, avoimuus ja vastuullisuus tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa,
- 2) tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisten ja eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien käyttö,
- 3) muiden tutkijoiden huomioon ottaminen ja kunnioittaminen esimerkiksi asianmukaisia viittauksia tekemällä,
- 4) tutkimuksen suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi sekä aineistojen tallentaminen asianmukaisella tavalla sekä
- 5) tarvittavien tutkimuslupien hankinta, osallistuvien osapuolten vastuista ja velvollisuuksista sopiminen sekä merkityksellisten rahoituslähteiden tai sidonnaisuuksien ilmoittaminen.

Olen huolehtinut opinnäytetyöni eettisestä kestävydestä noudattamalla yllä kuvattuja ohjeita tutkimusprosessin aikana. Olen kuvannut avoimesti ja rehellisesti tutkimuksen toteuttamista ja tuloksia sekä säilyttänyt ja käsitellyt tutkimusaineistoa, kyselylomakkeita ja haastatteluaineistoa, asianmukaisesti ja luottamuksellisesti. Koska olen tehnyt opinnäytetyöni yksin, ei aineistoja ole nähnyt tai käsitellyt itseni lisäksi muut kuin toimeksiantaja.

Tutkimukseen osallistuneille ammattilaisille ja kokemusasiantuntijoille on kerrottu osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä tutkimustulosten käyttötarkoituksesta. Ammattilaiset saivat tiedon suullisesti minulta ennen haastattelulomakkeiden jakamista. Kokemusasiantuntijat saivat tiedon sekä haastattelukutsussa (liite 4) että suullisesti haastatteluaikaa sopiessamme Höyrytiimi-kokoontumisessa. Tutkittavien anonymiteetti on suojattu, eikä heitä voi tunnistaa tutkimuksen tuloksista.

Opinnäytetyössä hyödyntämäni lähteet olen merkinnyt viittausohjeiden mukaisesti. Olen pyrkinyt käyttämään monipuolisesti ajantasaisia lähteitä ja hyödyntänyt sekä painettuja tekstejä että verkkojulkaisuja. Lisäksi olen käyttänyt sekä suomen- että englanninkielistä kirjallisuutta.

Olen perehtynyt tutkimuksen teoriaan ennen tutkimusmetodin, aineistonkeruumenetelmien, analysointitavan tai tutkittavien valintaa. Olen noudattanut kaikissa tutkimuksen vaiheissa kirjallisuudesta selvittämiäni periaatteita. Lisäksi olen keskustellut opinnäytetyöprojektin aikana ohjaavan opettajani ja toimeksiantajan kanssa varmistuakseni oikeista toimintatavoista.

Tuomen ja Sarajärven (2018a, 118) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa törmätään objektiivisen totuuden määrittelyn haastavuuteen, sillä laadullisessa tutkimuksessa käsitellään

usein ihmisten subjektiivisia kokemuksia, jotka muodostuvat heidän merkitystodellisuudessaan. Ajatuksia, mielikuvia ja kokemuksia ei voida havainnoida ja osoittaa todeksi samalla tavalla kuin esimerkiksi luonnontieteellisissä kokeissa saatuja tutkimustuloksia.

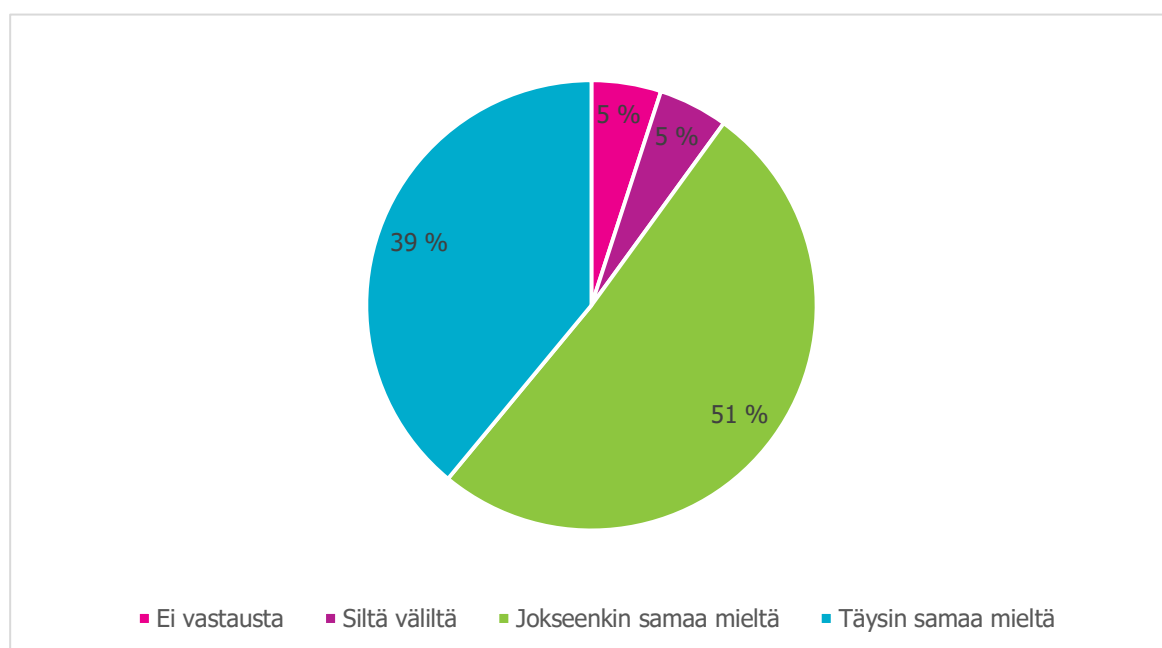
Objektiivisuutta voidaan tarkastella myös tutkijan puolueettomuuden näkökulmasta. Tutkija voi ymmärtää ja tulkita tutkittavien kertoman joko sellaisena kuin se kerrotaan tai hänen taustansa ja kokemuksen voivat vaikuttaa siihen, miten hän kuulee ja havainnoi tutkittaviaan. Vaikka tutkija laadullisessa tutkimuksessa on luonut tutkimusasetelman ja päättää tulkinnasta, eikä siten ole välttämättä täysin objektiivinen, on puolueettomuustarkastelu huomioitava tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018a, 119.)

Oma asemani Sama Asema- työpajoja ja kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välistä työskentelyä koskevassa tutkimuksessa ei ole ollut täysin puolueeton, sillä olen ollut mukana kehittämässä ja toteuttamassa työpajoja. Toisaalta näen sen tutkimuksen teossa myös vahvuutena, sillä asian tuntemus on edesauttanut kyselyn vastausten sekä haastatteluaineiston ymmärtämistä ja tulkitsemista - toisin sanoen uskon tietäneeni, mistä tutkittavat ovat puhuneet. Lisäksi olen voinut pohtia aineiston luotettavuutta ja totuudenmukaisuutta peilaamalla sitä työpajoissa tekemiini havaintoihin. Olen pyrkinyt analysoimaan tutkimusaineiston puolueettomasti ja tavoitteenani on ollut löytää mahdollisimman monipuolisia ajatuksia aineiston joukosta. Koska tavoitteenani on ollut tehdä Sama Asema- työpajoista entistä parempi työskentelymuoto, olen etsinyt ja rehellisesti, kaunistelematta ilmaissut myös niiden kehittämiskohteita.

7 TULOKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää Sama Asema -työpajoja sekä selvittää, millaiseksi lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat kokevat työskentelyn toistensa kanssa. Aineistonkeruun menetelminäni käytin kyselyä ja ryhmämuotoista teemahaastattelua. Kyselyyn vastasi 14 lastensuojelun työntekijää ja 27 opiskelijaa kolmesta eri työpajasta. Haastatteluun osallistui neljä kokemusasiantuntijaa.

Kyselyn tulosten mukaan 80 prosenttia työpajaan osallistuneista ja kyselyyn vastanneista 41 ammattilaisesta osallistuisi työpajaan uudelleen, mikäli se järjestettäisiin. Loput osallistuneista eivät osanneet sanoa tai olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen. Suurin osa osallistujista piti työpajaa myös hyödyllisenä (kuvio 2).

KUVIO 2. Työpaja oli hyödyllinen.

Työpajalla onnistuttiin pääosin vastaamaan osallistujien odotuksiin, sillä reilu puolet heistä kertoi sen vastanneen heidän odotuksiaan. Reilulla neljäsosalla osallistujista ei ollut odotuksia työpajan suhteen ja kolme osallistujaa oli jättänyt vastaamatta kysymykseen. Vastaajista kaksi ei kokenut työpajan vastanneen heidän odotuksiaan. Toinen heistä kaipasi siihen lisää sisältöä, toinen ei perustellut vastustaan.

Sisällönanalyysin tuloksena muodostuneen pääluokan mukaan, osallistujat pitivät työpajan **työskentelymuodosta**. Onnistunutta oli vuorovaikutus kokemusasiantuntijoiden kanssa. Kokemusasiantuntijoiden henkilökohtaiset kokemukset kiinnostivat ammattilaisia ja he pitivät keskustelusta kokemusasiantuntijoiden kanssa. Keskusteluista he saivat uusia näkemyksiä ja ajattelemisen aiheita. Opiskelijat arvostivat myös työpajassa mukana olleita työntekijöitä, sillä he kuuluivat sekä kokemusasiantuntijoiden että lastensuojelussa työskentelevän ammattilaisen näkökulmia.

”Sai paljon näkökulmia ja lähestymistapoja eri tapauksiin”

”Hyvä idea, työpaja laitto mieltämään jälkihuollon merkitystä ja sisältöä syvemmin”

”Than mukavaa vaihtelua oppitunneille.”

Kaikki osallistujat saivat työpajasta itselleen myös jotakin uutta (taulukko 1). Vastausvaihtoehtoja pystyi valitsemaan useita, minkä vuoksi vastauksia on taulukossa yhteensä enemmän kuin osallistujia oli. Uudet ajatukset ja valmiudet omaan työhön ja arkeen, ajatustenvaihto tai vertaistuki sekä tieto olivat asioita, joita osallistujat saivat työpajasta eniten. Työpajasta sai myös kontakteja ja se mahdollisti voimaantumisen kokemukset. Lisäksi työpajasta sai erään vastauksen mukaan ”perspektiiviä asiakkaan näkökulmasta”.

TAULUKKO 1. Mitä työpaja antoi osallistujille?

Työpaja antoi	Vastauksia (kpl)
Uusia ajatuksia/valmiuksia työhön, vapaaehtoistoimintaan, opintoihin tai elämään	31
Ajatustenvaihtoa/vertaistukea	28
Tietoa	27
Kontakteja	3
Voimaantumista	1
Jotain muuta, mitä?	1
Et kokenut saaneesi mitään uutta	0

Vaikka yhdessä rakennettujen esimerkkitarinoiden kautta keskustelu oli monen vastaajan mielestä onnistunut tapa työskennellä, herätti se myös kehittämistarpeita. Yksi vastaaja olisi toivonut valmiita case-tapauksia yhdessä keksittyjen tarinoiden sijaan. Muut kehittämistarpeet liittyivät **työpajan käytännön järjestelyihin**. Kehittävää oli ammattilaisten mielestä ajankäyttöön, kokemusasiantuntijoiden rooliin sekä työpajan ohjaamiseen liittyvissä asioissa. Osallistujista kahdeksan jätti vastaamatta työpajojen kehittämistarpeita koskevaan kysymykseen ja kahden vastauksesta kehittämistarpeita ei tullut ilmi.

Useamman vastaajan mukaan työpajaan käytetty aika oli liian lyhyt, eikä keskustelua ehditty käydä tarpeeksi. Lisäksi moni vastaaja (13) olisi halunnut kuulla enemmän kokemusasiantuntijoiden taustoista ja kokemuksista, toisin sanoen heidän tarinansa. Osa ammattilaisista toivoi myös kokemusasiantuntijoiden aktiivisempaa osallistumista keskusteluun ja erään osallistujan mukaan kokemusasiantuntijat olisivat voineet rohkeammin kyseenalaistaa osallistujien mielipiteitä. Vastauksissa toivottiin myös laajempaa aiheiden käsittelyä ja erityisesti perhehoitajien työpajassa toivottiin enemmän kokemuksia sijaisperheessä asumisesta lastensuojelulaitoksessa asumisen sijaan.

Työpajan ohjaamiseen liittyen kehitettävää oli tehtävänannossa ja ryhmän koossa ja rakenteessa. Työpajan tarkoitus ja tavoite olivat osalle ammattilaisista jääneet epäselväksi ja eräs osallistuja koki

kehittettävää ”aiheessa pysymisessä”. Opiskelijat olisivat toivoneet pienempää ryhmäkokoja ja mukaan enemmän kokemusasiantuntijoita ja ammattilaisia.

7.1 Kokemusasiantuntijat ja työpajan kehittäminen

Kokemusasiantuntijat pitivät monen ammattilaisen tavoin **keskustelua** hyvänä työskentelymuotona ja heidän mielestään työpaja oli onnistunut muutamia pieniä asioita lukuun ottamatta. **Esimerkkitarinoiden** pohjalta keskustelua pystyi saamaan hyvin aikaiseksi ja sattumanvaraisista tarinan elementteistä muodostetut kertomukset olivat tilanteessa kaikille uusia, ei ennakkoon suunniteltuja. Tarinan elementit oli valittu hyvin ja tarinoista muodostui todenmukaisia, kuten eräs haastateltavista totesi:

Haastateltava 3: ”Mun mielestä ne tai ne tarinat mitä siitä tuli ni oli aika sillai niinku totuudenmukaisia, että jos ei ollu välttämättä itelle sattunu ni tyylil jollekin laituskaverilla tai jollekin tutulle että tavallaan että vaikka ne oli tuulesta temmattuja nii silti tavallaan tuli jotain sellasia muistoja mieleen tai pysty omaan elämään niinku linkittämään.”

Tarinan elementtien jokeritekijöiden joukossa oli myös **positiivisia asioita**, mikä oli erään kokemusasiantuntijan mielestä hyvää työpajassa. Vaikka jotkin asiat olisivatkin elämässä huonosti, ei se tarkoita, etteikö siellä voisi olla jotakin positiivistakin. **Jokeritekijään** liittyi myös kehittämisajatus, jonka kokemusasiantuntijat nimesivät. Jokeritekijän voisi ottaa keskusteluun mukaan myöhemmin, kun tarinaa on jo hieman käsitelty, sillä muuttujat tulevat todellisessa elämässäkin usein yllättäen, ajan kuluessa.

Toinen kokemusasiantuntijoiden haastattelusta esiin noussut kehittämisidea liittyi esimerkkitarinoiden **henkilöiden nimiin**. Suunnitteluvaiheessa nimet valittiin sukupuolineutraaleiksi sillä ajatuksella, että asiakkaita on kohdeltava samalla tavalla, oli asiakkaan sukupuoli mikä tahansa. Tarinoissa ei myöskään haluttu yleistää tiettyjä lastensuojelun piirissä elävän nuoren haasteita koskevan vain joko tyttöjä tai poikia. Kokemusasiantuntijan mielestä mukaan voisi lisätä kuitenkin yleisempiä tytön tai pojan nimiä, sillä sukupuolineutraalius voi herättää osallistujissa monenlaisia ajatuksia ja mikäli sitä kohtaan on eriäviä asenteita, voivat ne luoda huonon lähtökohdan työpajan keskustelulle.

Ammattilaisten kyselyvastausten ohella myös kokemusasiantuntijoiden haastattelusta nousi esiin **työpajan ohjaamiseen liittyviä** kehitettäviä asioita. Esimerkiksi yksi opiskelijaryhmistä oli kokemusasiantuntijan kokemuksen mukaan jäänyt rakentamaan enemmän esimerkkitarinaa kuin keskittynyt pohtimaan sitä, miten nuori kohdataan. Kokemusasiantuntija oli kokenut sen hieman turhauttavana, vaikka tarinan rakentaminen oli voinut opiskelijoista olla mielekästä. Hänen mukaansa olisikin pitänyt ohjeistaa osallistujia enemmän asian suhteen.

7.2 Sama Asema -työpajan kehittämiskohteet

Yhteenvedona tutkimuksessa esiin tulleiden ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden ajatusten pohjalta, Sama Asema- työpajaa voitaisiin kehittää sen käytännön järjestelyjen osalta. Tekemäni havainnot tutkimuksen kohteina olevista kolmesta eri työpajasta ovat samansuuntaiset tutkimustulosten kanssa. Kokeilimme Veturointi-toiminnan kanssa työpajoja järjestäessämme hieman toisistaan poikkeavia toimintatapoja. Kokeilut liittyivät esimerkiksi työskentelyyn virittäytymiseen, tarinana elementtien valintaan sekä jokeritekijän mukaanoton ajankohtaan. Tutkimustulosten, omien havaintojeni ja kokeiluidemme pohjalta jaoin työpajan kehittämiskohteet viiteen osa-alueeseen (kuvio 3).

KUVIO 3. Sama Asema- työpajan kehittämisen osa-alueet.

Kokeilimme työpajoissa kahdenlaista tapaa tutustua toisiimme ja virittäytyä työskentelyyn; vapaata itsestä kertomista sekä korttien avulla kertomista. Kun työskentely tarinoiden parissa aloitettiin, havaittavissa oli kuitenkin jännittyneisyyttä ja ujoutta lähteä keskusteluun, joten virittäytymistapa ei ollut ehkä toimiva tai siihen varattu aika oli liian lyhyt. Jatkossa **virittäytymiseen** voisi keksiä jonkin toiminnallisen tavan, jonka myötä osallistujat pystyisivät lähtemään rohkeasti mukaan työskentelyyn. Työskentelyn aluksi myös kokemusasiantuntijat voisivat **kertoa omat tarinansa**, sillä ne selvästi kiinnostivat ammattilaisia ja taustojen kuuleminen voisi helpottaa myös kysymysten esittämistä.

Ajankäytön suhteen kehitettävää olisi käytettävissä olevan ajan määrässä ja sen jakamisessa. Kokonaisuudessaan työpajaan tulisi varata pidempi aika ja se pitäisi jakaa selkeästi virittäytymiseen, työpajatyöskentelyyn ja sen purkuun sekä työskentelyn jälkeisen vapaaseen keskusteluun. Työskentelyvaiheessa aika olisi hyvä rajata erikseen esimerkkitarinan laatimiseen sekä pohdintaan tarinan nuoren kohtaamisesta ja tukemisesta. Tämä selkeyttäisi myös työpajan **ohjeistusta**. Lisäksi työpajan ohjeistusta voisi selkiyttää kirjallisella ohjeella, jossa käytäisiin vaihe vaiheelta läpi, mitä tehdään.

Tarinan elementit ja niiden sattumanvaraisen valitsemisen säilyttäisin työpajassa jatkossakin. Elementit voisi kuitenkin järjestää siten, että esimerkkitarinoista muodostuisi kohderyhmälle sopivia. Esimerkiksi perhehoitajien työpajassa käsiteltäisiin perhesijoitukseen liittyviä teemoja. Toisaalta teemat nuorten arjessa voivat olla hyvin samanlaisia riippumatta sijoituspaikasta. Järjestetyissä työpajoissa mahdollistimme myös elementtien vaihtamisen, mikäli tarinasta tuli ”hassu” tai osallistujat kokivat sen liian haastavana.

Tarinan elementeistä jokeritekijän voisi ottaa osaksi tarinaa hieman myöhemmin, ikään kuin yllättäen, sillä harvemmin kaikki tapahtumat tiedetään ennalta oikeassakaan elämässä. Kokeilimme tätä osassa työpajoista ja se tuntui toimivalta. Lisäksi tarinan päähenkilöiden nimien joukkoon voisi lisätä tavantomaisempia nimiä sukupuolineutraalien nimien joukkoon.

Ryhmän rakenteen suhteen ryhmäkoko olisi hyvä pitää pienenä jatkossakin. Kokemusasiantuntijoita voisi ottaa jatkossa mukaan enemmänkin, muttei heitä tarvitse olla yhtä montaa kuin osallistuvia ammattilaisia. Kyselyn vastausten mukaan kokemusasiantuntijat voisivat ammattilaisten mielestä osallistua enemmän ja myös kyseenalaistaa osallistujien mielipiteitä.

Pohdimme osallistujien rooleja työpajojen suunnitteluvaiheessa ja aluksi ajattelimme, että kaikki olisivat mukana ihmisinä, unohtaen roolinsa ammattilaisina tai kokemusasiantuntijoina. Koimme kuitenkin, ettei tämä toiminut käytännössä aivan, kuten olimme ajatelleet. Niinpä ensimmäisen työpajan jälkeen emme korostaneet tätä ”roolittomuutta” vaan ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat olivat paikalla omina itsenään, ammatti-, opiskelija- tai kokemusasiantuntijaroolinsa kanssa.

7.3 Ammattilaiset ja työskentely kokemusasiantuntijoiden kanssa

Työpajaan osallistuneista ammattilaisista 65% ei ollut työskennellyt kokemusasiantuntijoiden kanssa aiemmin. Aiempi kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentely tai työskentelemättömyys ei näkynyt siinä, millaiseksi työskentely heidän kanssaan koettiin. Kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentely oli ammattilaisten mielestä **kiinnostavaa ja mielekästä**, eivätkä osallistujat olleet vastanneet kokeneensa työskentelyssä mitään negatiivista.

Kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentely herätti ammattilaisissa uusia ajatuksia ja antoi heille uusia näkökulmia. Työskentely oli mielenkiintoista, opettavaista ja hyödyllistä ja se koettiin myös antoisaksi ja palkitsevaksi. Kokemusasiantuntijoiden kanssa tehty työ oli osallistujien mielestä rentoa ja luontevaa. Keskustelu oli sujuvaa, käytännönläheistä ja asiallista.

Suurin osa ammattilaisista, 21 henkilöä, vastasi, etteivät heidän mielipiteensä tai ajatuksensa kokemusasiantuntijatoiminnasta muuttuneet työpajatyöskentelyn myötä. Syitä tähän oli muun muassa se, ettei heillä ei ollut ennako-oletuksia tai he olivat pitäneet kokemusasiantuntijuutta tärkeänä ja hyödyllisenä jo aikaisemminkin. Ajatukset eivät olleet muuttuneet myöskään sen vuoksi, että aiempaa kokemusta kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä ei ollut. Kaksi osallistujaa vastasi, etteivät

heidän ajatuksensa ja mielipiteensä olleet muuttuneet, mutta heidän näkemyksensä olivat vahvistuneet tai jotkin asiat selkiytyneet ja tulleet konkreettisemmiksi.

Ammattilaisista 12 vastasi ajatustensa ja mielipiteidensä muuttuneen kokemusasiantuntijuudesta. Työpajaa pidettiin positiivisena kokemuksena ja se oli vahvistanut positiivista kuvaa kokemusasiantuntijuudesta. Vastausten mukaan kokemusasiantuntijuutta pitäisi lisätä ja hyödyntää enemmän myös muilla sosiaalialan alueilla. Työpajatyöskentely oli tuonut tietoa kokemusasiantuntijuudesta, auttanut ymmärtämään läsnäolon merkityksen sekä antanut lisätietoa ja sisältöä osallistujan oman pohdinnan tueksi. Kahdeksan ammattilaista ei vastannut kysymykseen.

Kokemusasiantuntijuutta pidettiin hyödyllisenä, sillä 33 ammattilaista vastasi voivansa kuvitella käyttävänsä sitä omassa työssään. Kokemusasiantuntijoita voisi ammattilaisten mukaan hyödyntää esimerkiksi oman työn tukena, ammattilaisten ammattitaidon kehittämisessä sekä erilaisissa teematapahtumissa, koulutuksissa ja lastensuojeluyksikön Veturointi-päivillä. Kokemusasiantuntijat voisivat olla myös tukena lastensuojelun asiakasnuorille lastensuojeluyksiköissä tai sijaisperheissä.

7.4 Kokemusasiantuntijat ja työskentely ammattilaisten kanssa

Haastatteluun osallistuneista kokemusasiantuntijoista kaksi oli mukana vain opiskelijoiden työpajassa ja kaksi muuta osallistuivat myös perhehoitajien ja Pohjolakodin työntekijöiden työpajaan. Kaikki heistä oli työskennellyt kokemusasiantuntijoina ammattilaisten kanssa myös aiemmin. Ammattilaisten kanssa työskentelystä nousi esiin **asiantuntijuuden jakamiseen** liittyviä teemoja.

Opiskelijoiden työpajaan osallistunut kokemusasiantuntija piti ammattilaisen mukanaolosta työpajassa, sillä hän jakoi teoreettista tietämystään, kuten tietoa laista. Ammattilaisten kanssa työskentelyssä antoisaa olivat erilaiset näkökulmat, joita eri ihmisillä oli ja jotka nousivat keskustelussa esiin. Asiantuntijuuden jakamiseen liittyi myös ammattilaisten odotukset kokemusasiantuntijoiden roolista ja keskustelusta. Eräs kokemusasiantuntija oli miettinyt esimerkiksi sitä, olisiko hänen pitänyt puhua enemmän ja hänen mielestään ammattilaiset lähtivät hieman hitaasti mukaan keskusteluun ja alussa vaadittiin aikaa niin sanottuun ”lämpenemiseen”.

Ammattilaisten kanssa työskentely vastasi lähes kaikkien kokemusasiantuntijoiden odotuksia. Haastateltavat eivät olleet asettaneet muita odotuksia kuin keskustelun ja molemminpuoliset oivallukset. Yksi kokemusasiantuntijoista olisi odottanut opiskelijoilta enemmän kysymyksiä. Hänen mielestään opiskelija olisivat voineet miettiä kysymyksiä jo hieman etukäteen.

Kokemusasiantuntijoiden mielipiteet tai ajatukset ammattilaisia kohtaan eivät olleet juuri muuttuneet työpajatyöskentelyn myötä. Ammattilaisista oli positiivinen kuva jo aiemman työskentelyn perusteella, vaikka lastensuojelun asiakkaana ollessaan osa kokemusasiantuntijoista oli saanut myös negatiivisia kohtaamisen kokemuksia. Kokemusasiantuntijat arvelivat, etteivät mielipiteet muuttuneet myöskään sen takia, että he olivat jo aiemmin tehneet yhteistyötä ammattilaisten kanssa. Jos kokemus olisi ollut

ensimmäinen, olisi se voinut herättää toisenlaisia ajatuksia. Opiskelijat olivat opiskelijoille järjestetyssä työpajassa erään kokemusasiantuntijan mielestä niin ujoja, että heitä oli vaikea verrata ammattilaisiin.

Kokemusasiantuntijoiden mukaan ammattilaiset huomioivat heidät yleensäkin hyvin. Ammattilaiset suhtautuivat heihin työpajassa ”normaalisti”, kuten kehen tahansa muuhunkin, eikä ennakkoluuloja ollut aistittavissa. Eräs kokemusasiantuntija esitti ajatuksen, että mikäli ennakkoluuloja olisi, ei kyseinen henkilö olisi luultavasti töissä tällä alalla. Toinen kokemusasiantuntija kertoi kuitenkin törmänneensä ennakkoluuloihin aiemmin, vaikka ennakkoasenteita omaavan ammattilaisten joukko ei kovin suuri olekaan. Haastattelijana kysyin, olisiko kyse muista kuin sosiaalialan ammattilaisista, josta heräsi seuraava ajatus:

Haastateltava 4: ”Niin toki seki mut toisaalta vois aatella että sotealan ihmisillä ois lähtökohtaisesti semmonen avarakatse kaikkialle sotepuolelle että vaikka ne nyt ei tietäkään ja voi olla ennakkoluuloja ehkä vähän myös et mimmosia”.

Kokemusasiantuntijat kokivat, että heitä kuunneltiin ja heidän kertomaansa arvostettiin. Opiskelijat esimerkiksi kirjoittivat kokemusasiantuntijoiden kokemuksia ylös ja linkittivät niitä työpajan esimerkiksi kitarinoihin. He ottivat vinkkejä vastaan esimerkiksi siitä, kuinka kokemusasiantuntija olisi halunnut sosiaalityöntekijänsä häntä kohtelevan. Työpajaan osallistuneet ammattilaiset myös esittivät kysymyksiä ja kokemusasiantuntijan mukaan he halusivat selvästi kuulla asioista heiltä. Kyselyyn rohkaistuminen vaati kuitenkin hieman aikaa.

Yksi kokemusasiantuntijoista koki voineensa hieman vaikuttaa ammattilaisiin. Hänen mukaansa muutokset eivät heti näy, mutta ammattilaisissa on voinut lähteä jotakin liikkeelle, sillä palautteen mukaan he olivat saaneet työpajoista itselleen jotakin. Muut kokemusasiantuntijoista eivät vastanneet kysymyksen. Yhteneviä mielipiteitä heräsi siitä, että kokemusasiantuntijat olisivat voineet kertoa hieman enemmän itsestään työskentelyn aluksi. Pieni esittelykierros olisi ollut heidän mielestään hyvä, jotta ammattilaiset olisivat tienneet hieman heidän taustoistaan ja kysymysten esittäminenkin olisi voinut olla helpompaa, mikäli he olisivat tietäneet esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden aiemmista sijoituspaikoista.

8 POHDINTA

Yhteenvedon tuloksia tarkasteltaessa voitaneen todeta, että Sama Asema -työpaja oli pääosin onnistunut. Moni ammattilaisista osallistuisi siihen uudelleen ja piti sitä myös hyödyllisenä. Työpajan hyödyllisyydestä kertoo myös se, että kaikki ammattilaiset saivat sieltä itselleen jotakin, kuten uusia ajatuksia ja tietoa.

Mielestäni opinnäytetyöstäni on ollut hyötyä niin sosiaalialan, Veturointi-toiminnan, työpajoihin osallistuneiden ammattilaisten kuin minun itsenikin kannalta. Opinnäytetyö tarjoaa sosiaalialan, erityisesti lastensuojelun, toimijoille työskentelymallin siitä, miten kokemusasiantuntijoita voidaan hyödyntää käytännön työssä. Sama Asema-työpajojen kuvaus ja esitetyt kehittämissideat mahdollistavat myös entistä parempien työpajojen järjestämisen.

Tutkimuksen tulokset kertovat yleisesti kokemusasiantuntijuuden hyödyllisyydestä ja vaikuttavuudesta. Opinnäytetyöni voi kannustaa lastensuojelua hyödyntämään kokemusasiantuntijuutta yhä enemmän. Kokemusasiantuntijat ovat olleet mukana lastensuojelutyössä jo jonkin aikaa, mutta opinnäytetyö tarjoaa uudenlaisen työskentelymuodon, jonka myötä kokemusasiantuntijoiden osallistumistapoja voidaan monipuolistaa. Uudenlaista työskentelyä voidaan järjestää niin Sama Asema -työpajojen ideaa hyödyntämällä kuin Veturointi-toiminnasta inspiroitumalla.

Veturointi-toiminta on saanut opinnäytetyöni myötä näkyvyyttä. Työpajoihin osallistuneet ammattilaiset ovat saaneet tietoa Veturointi-toiminnasta, joka ei heille ollut välttämättä entuudestaan tuttua. Tutustumisen myötä he voivat jatkossa hyödyntää Veturointi-toimintaa omassa työssään ja eräs kyselyn vastauksista noussut idea toiminnan hyödyntämisestä olikin Veturointi-päivien järjestäminen lastensuojeluyksiköissä. Lisäksi olimme Veturointi-toiminnan projektipäällikön ja kokemusasiantuntijan kanssa Rovaniemellä Lapin lastensuojelupäivillä 20.11.2018 kertomassa toiminnasta, Sama Asema-työpajoista ja opinnäytetyön tuloksista. Lastensuojelupäiville osallistui lastensuojelun toimijoita Pohjois-Suomen alueelta, joten Veturointi-toiminta sai näkyvyyttä myös paikallistasoa laajemmin.

Sama Asema-työpajan kaltaista työskentelyä ei ole tiedonhakuni perusteella aiemmin järjestetty. Uuden työskentelymuodon toteuttaminen kertoo Veturointi-toiminnan halusta kehittää omaa toimintaansa ja työtä lastensuojelun kentällä. Opinnäytetyöni tulokset kertovat Veturointi-toiminnan hyödyllisyydestä, sillä tutkimuksessa mukana olleet työpajat tavoittivat yhteensä 41 ammattilaista, joista suurin osa koki saaneensa myös hyötyä niistä.

Lisäksi työpajatyöskentelyä on hyödynnetty tutkimuksessa järjestetyiden työpajojen jälkeenkin, joten ne ovat tavoittaneet vielä lisää ihmisiä. Sama Asema -työpajoihin kehitettyä perusmallia hyödyntäen Veturointi-toiminta on järjestänyt työpajoja muun muassa Kaikille eväät elämään -avustusohjelman seminaaripäivässä Turun ammattikorkeakoulussa sekä Laurea-ammattikorkeakoulussa Tikkurilassa. Osallistujat olivat sosionomi- sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan opiskelijoita. Näissä työpajoissa

toteuttamistapaa oli hiukan muutettu esimerkiksi valmiita esimerkkitarinoita käyttämällä, mutta perusajatus tarinoiden työstämisestä ja ajatusten jakamisesta on säilynyt. Opinnäytetyössäni esitettyjen kehittämisideoiden pohjalta Veturointi-toiminta voi jatkossa toteuttaa työpajoja yhä laadukkaammin.

Veturointi-toiminnan kokemusasiantuntijat saivat kuulluksi tulemisen ja osallisuuden tunteita työpajoista. He olivat niissä asiantuntijoita ammattilaisten rinnalla. Heitä arvostettiin, heidän kertomastaan oltiin aidosti kiinnostuneita ja he pystyivät yhteistyön myötä vaikuttamaan ammattilaisten mielipiteisiin, asenteisiin ja ajatuksiin. Opinnäytetyöni lisää tietämystä kokemusasiantuntijuudesta ja kertoo työskentelystä saaduista hyvistä tuloksista, mikä voi parantaa kokemusasiantuntijoiden asemaa ja heidän tekemänsä työn arvostusta.

Sama Asema -työpajoihin osallistuneet ammattilaiset saivat niistä muun muassa uusia kontakteja, näkemyksiä ja ajattelunaiheita. Moni sai myös uusia kokemuksia, sillä he eivät olleet työskennelleet kokemusasiantuntijoiden kanssa aiemmin. Työpajat mahdollistivat mielipiteiden ja asenteiden muuttumisen sekä tarjosivat ammattilaisille tilaisuuden kysyä kokemusasiantuntijoilta apua haastaviin tilanteisiin. Ammattilaiset saivat kokemusasiantuntijoilta eväitä nuorten kohtaamiseen ja tutustuminen Veturointi-toimintaan on voinut rohkaista heitä hyödyntämään kokemusasiantuntijuutta jatkossa myös omassa työssään. Välillisesti myös työpajaan osallistuneiden ammattilaisten asiakkaat tai heillä sijaishuollossa olevat lapset ovat voineet hyötyä työpajasta, mikäli ammattilaiset saivat sieltä uusia näkemyksiä omaan työhönsä ja nuorten kohtaamiseen.

Itse opin paljon opinnäytetyöprosessin aikana. Opinnäytetyö oli ensimmäinen tekemäni tutkimus, joten opin paljon tutkimuksen teosta ja siihen liittyvästä teoriasta. En ollut ennen tehnyt kyselyä, toteuttanut haastattelua tai analysoinut tutkimusaineistoa.

Koen tutkimuksen onnistuneen pääosin hyvin, sillä se vastasi alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tulokset ovat samansuuntaisia kuin aiheesta aiemmin tehdyissä tutkimuksissa. Ammattilaiset kuvasivat työskentelyä samankaltaisilla positiivisilla asioilla kuin ammattilaiset aiemmin kerrotuissa Roposen (2017) sekä Aallon ja Alasen (2018) tutkimuksissa. Ammattilaiset saivat uusia näkökulmia, tietoa sekä käytännön kosketuspintaa lastensuojelun teemoihin ja he saivat kuulla asioita asiakkaiden näkökulmasta. Aiempien tutkimusten vastaisesti omassa tutkimuksessani ammattilaiset eivät kuvanneet kokemusasiantuntijatoiminnassa kuitenkaan mitään negatiivista.

Aineistonkeruumenetelmien valinta oli mielestäni asianmukainen, joskin kaikki kyselyyn vastanneet eivät olleet vastanneet sen kaikkiin kysymyksiin. Kyselylomakkeen rakenteeseen olisi voinut tehdä muutoksia, jolloin siihen vastaaminen olisi voinut olla sujuvampaa, eikä tyhjiä vastauksia olisi tullut. Toisaalta valitsin kyselyyn paljon avoimia kysymyksiä, jotta voisin selvittää osallistujien omia ajatuksia. Kukaan osallistujista ei jättänyt kuitenkaan täysin vastaamatta kyselyyn.

Kokemusasiantuntijoiden haastattelu jäi ajaltaan lyhyeksi, mikä vaikutti saadun haastatteluaineiston määrään. Haastattelun lyhytkestoisuuteen vaikutti varmasti oma kokemattomuuteni haastattelurun-

gon laatijana sekä haastattelijana. Haastattelutilanteen aluksi olisi voinut käyttää aikaa virittäytymiseen, jotta keskustelu olisi ollut avoimempaa ja runsaampaa. Aineiston osittainen niukkuus vaikeutti sisällönanalyysin tekemistä, mutta mielestäni se oli kuitenkin sopiva analysointitapa. Kaiken kaikkiaan sain vastaukset niihin kysymyksiin, joita tutkimuksessani selvitin.

Jos tulevaisuudessa tutkisin samanlaista teemaa, voisin valita aineistonkeruumenetelmäksi esimerkiksi ryhmäkeskustelun, jossa olisi mukana sekä ammattilaisia että kokemusasiantuntijoita. Tällöin voitaisiin keskustella yhdessä erilaisista teemoista ja saada esiin niin ammattilaisten kuin kokemusasiantuntijoidenkin näkökulmia. Näkökulmien erilaisuudesta voitaisiin keskustella jo keskustelutilanteessa tai erilaisia mielipiteitä voisi verrata viimeistään sisällönanalyysissä aineistoa analysoitaessa. Ryhmäkeskuskeskustelu olisi aineistonkeruumenetelmän lisäksi tilanne, jossa ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat saisivat toisiltaan kasvotusten palautetta yhteistyöstä. Onnistuakseen ryhmäkeskustelu vaatisi luottamuksellisen ilmapiirin ja tuotetun haastatteluaineiston analysoiminen veisi huomattavasti enemmän aikaa kuin kyselylomakkeiden vastausten analysointi.

Tutkimuksen tekemisen lisäksi kehityin opinnäytetyöprosessissa ammatillisesti. Työpajoissa kuulemieni ja kokemusasiantuntijoiden kanssa käymieni keskustelujen myötä, olen kehittänyt tietämystäni lastensuojelun teemoista. Olen oppinut asioita muun muassa asiakkaiden kohtaamisesta ja osallisuudesta, lastensuojelun työkentästä sekä kokemusasiantuntijuudesta. Olen saanut lisää valmiuksia lastensuojelutyön tekemiseen ja kiinnostukseni sitä kohtaan on kasvanut. Lisäksi olen päässyt tutustumaan uusiin ihmisiin ja saanut uusia kontakteja, joista voi olla minulle etua tulevaisuuden työn haussa.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

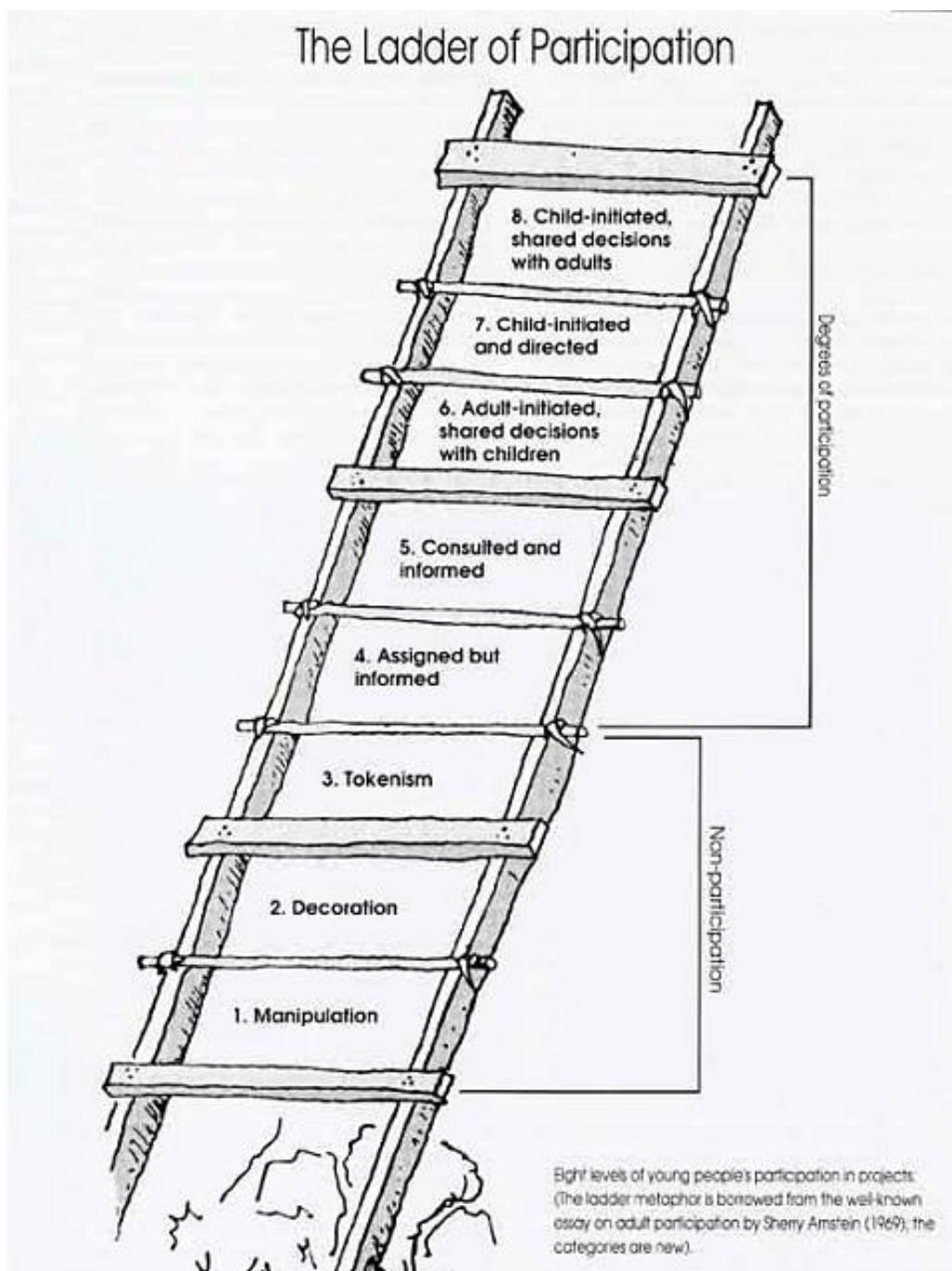
- AALTO, Wilhelmina ja ALANEN, Emilia 2018. Voikukkia-yhteistyökumppanien kokemuksia työskentelestä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 2018-07-07.] Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144073/Opinnaytetyo%20Aalto%20Alanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- ARANEVA, Mirjam 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro.
- AUTA LASTA RY 2014. Yhdistys [verkkajulkaisu]. Auta Lasta Ry. [Viitattu 2018-01-31.] Saatavissa: <http://www.autalasta.fi/yhdistys.html>
- AUTA LASTA RY 2014. Etusivu [verkkajulkaisu]. Auta Lasta Ry. [Viitattu 2018-01-31.] Saatavissa: <http://www.autalasta.fi/index.html>
- BARKMAN, Johanna, INKINEN, Helena, ISONIEMI, Sami ja VARIO, Pipsa 2017. Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa. Pesäpuu ry.
- FALK, Hanna 2013. Oma tarina kokemusasiantuntijan työvälineenä. Julkaisussa: Kuntoutujasta toimijaksi – kokemus asiantuntijuudeksi [verkkajulkaisu]. Työpäpöri 39/2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 27. [Viitattu 2018-03-06.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110670/URN_ISBN_978-952-302-028-3.pdf?sequence=1
- HART, Roger 1992. Children’s participation. From tokenism to citizenship [verkkajulkaisu]. Innocenti essays. No. 4. Unicef. United Nations Children’s Fund. [Viitattu 2019-02-08]. Saatavissa: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- HEINO, Tarja, HYRY, Sylvia, IKÄHEIMO, Salla, KURONEN, Mikko ja RAJALA, Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 3/2016. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.
- HIETALA, Outi ja RISSANEN, Päivi 2015. Opas kokemusasiantuntija-toiminnasta. Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta kokemuksen jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi [verkkajulkaisu]. Kuntoutussäätiö ja Mielenterveyden keskusliitto. [Viitattu 2018-02-05.] Saatavissa: <http://mtkl.fi/wp-content/uploads/2015/03/Kokemusasiantuntija-opas.pdf>
- HIRSJÄRVI, Sirkka ja HURME, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- HOKKANEN, Liisa ja NIKUPETTERI, Anu 2015. Henkilökohtainen, yhteisöllinen ja rakenteistunut kokemusasiantuntijuus. Julkaisussa: LEHTINEN, Essi (toim.) Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja [verkkajulkaisu]. Ensi- ja turvakotien liitto, 32–33. [Viitattu 2018-03-29.] Saatavissa: http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/#pid=1
- HOTARI, Kaisa-Elina, ORANEN, Mikko ja PÖSÖ Tarja. Lapset lastensuojelun osallisina. Julkaisussa: BARDY, Marjatta (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.
- HUTTUNEN, Johanna 2018. Opetussuunnitelma 2018-2019 [verkkajulkaisu]. Oulun ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2019-01-16.] Saatavissa: <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetus-suunnitelmat?koulutus=sos2019km&k=k2019&alasivu=kuvaus>
- JANKKO, Terhi 2008. Mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiä kuntoutujien ja omaisten ryhmäkeskusteluissa. Me voidaan kertoa että tämmösenkin asian kanssa voi elää että mä oon hullu. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2018-03-07.] Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79746/gradu03239.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- KANANEN, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134.
- KANANEN, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- LASTENSUOJELULAKI. L 13.4.2007/417. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-03-07.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- LOS 1991. Lapsen oikeuksien sopimus. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista [verkkojulkaisu]. Unicef. [Viitattu 2019-01-19.] Saatavissa: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- MERILUOTO, Taina, MARILA-PENTTINEN, Leena 2015. Mikä osallisuus? Mikä kokemusasiantuntijuus? Julkaisussa: LEHTINEN, Essi (toim). Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja [verkkojulkaisu]. Ensi- ja turvakotien liitto, 9–31. [Viitattu 2018-03-29.] Saatavissa: http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/#pid=1
- MUUKKONEN, Tiina 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Julkaisussa: BARDY, Marjatta (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 165–175.
- NISKALA, Asta, KAIRALA, Maarit ja POHJOLA, Anneli 2017. Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Julkaisussa: POHJOLA, Anneli, KAIRALA, Maarit, LYLÄ, Hannu ja NISKALA, Asta (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa. Tampere: Vastapaino, 7–12.
- OIKEUSMINISTERIÖ s.a. Perustuslaki [verkkojulkaisu]. Oikeusministeriö. [Viitattu 2019-01-18.] Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/perustuslaki>
- ORANEN, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- ORANEN, Mikko 2018. Lapsen osallisuus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 2018-07-08.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- PERHEHOITOLAKI. L 20.3.2015/263. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-03-09.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263#P6>
- PERUSTUSLAKI. L 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-01-19.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- PESÄPUU RY s.a. Pride-ohjelma [verkkojulkaisu]. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. [Viitattu 2018-03-09.] Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/>
- PIETILÄ, Iikka 2017. Ryhmäkeskustelu. Julkaisussa: HYVÄRINEN, Matti, NIKANDER, Pirjo ja RUUSU-VUORI, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelijan käsikirja. Vastapaino, 111–130.
- RISSANEN, Päivi 2013. Mitä on kokemusasiantuntijuus? Julkaisussa: Kuntoutujasta toimijaksi – kokemusasiantuntijuudeksi [verkkojulkaisu]. Työpöytä 39/2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 14–19. [Viitattu 2018-02-05.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/toimijat/kokemusasiantuntijat-lastensuojelussa>
- ROPONEN, Virpi 2017. Kokemuksista voimaa- hanke – Nuoret lastensuojelua kehittämässä sosiaalialan ammattilaisten rinnalla. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön käytäntötutkimus. [Viitattu 2018-01-31.] Saatavissa: <http://www.valtionkoulukodit.fi/assets/tutkimusraportti-kokemuksista-voimaa-virpi-roponen.pdf>
- SAASTAMOINEN, Kati 2016. Lapsen suojele. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- SALOHEIMO, Mervi 2017-10-28. Projektipäällikkö. [Suullinen tiedonanto]. Oulu: Veturointi-toiminta.
- SALOHEIMO, Mervi 2019-03-11. Veturointi-toiminta. Opinnäytetyö [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Jutta Romppainen.

- SANTALA, Reima, KAUKONEN, Päivi, MÄKELÄ, Jukka, SINKKONEN, Minna, PETRELIUS, Päivi, TAPIOLA, Mia ja HUITTINEN, Matleena. Uudistuva erityistason palvelukokonaisuus – yhteisen työskentelyn suuntaviivoja Lapsi- ja perhepalveluiden muutos ohjelmassa (LAPE) [verkkojulkaisu]. Työpa-
peri 41/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137341/TY%C3%962018_41_Uudistuvan%20erityistason%20palvelukokonaisuus_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- SHIER, Harry 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations [verkkootartikkeli]. Children & society volume 15 2001, 107–117. [Viitattu 2019-02-09.] Saatavissa: https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf
- SOS-LAPSIKYLÄ s.a. Ylitse-mentorapp [verkkojulkaisu]. Sos-lapsikylä. [Viitattu 2019-02-12.] Saatavissa: <https://www.sos-lapsikyla.fi/ylitse-mentorapp/>
- STM 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2018-07-08.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- STM s.a. Erityistason palveluiden uudistaminen asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma) [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2018-03-05.] Saatavissa: <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/20/cover>
- STM s.a. Palvelut asiakaslähtöisiksi [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2018-03-05.] Saatavissa: <http://stm.fi/hankkeet/asiakaslahtoisuus/asiakkaiden-osallistumisen-toimintamalli>
- TALENTIA 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet [verkkojulkaisu]. Talentia. [Viitattu 2018-03-15.] Saatavissa: http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- THL 2016. Ammatilliset perhekodit [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-10.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/ammattilliset-perhekodit>
- THL 2018a. Perhehoito [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 2019-01-10]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- THL 2018b. Jälkihuolto [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-09.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
- THL s.a.a. Lastensuojelulaitokset [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-09]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- THL s.a.b. Muu lapsen tarpeen mukainen hoito [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-10]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/muu-lapsen-tarpeen-mukainen-sijaishuolto>
- TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2018a. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi [verkkokirja]. Helsinki: Tammi.
- TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2018b. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [verkkojulkaisu.] [Viitattu 2019-02-25.] Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- VETUROINTI s.a. Toiminta [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-03-26.] Saatavissa: <http://www.auta-lasta.fi/veturointi/>

VILKKA, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: OSALLISUUDEN TIKAPUUT (HART 1992, 8.)

LIITE 2: MALLI OSALLISUUDESTA (SHIER 2001, 111.)

Levels of participation

↓

Openings > Opportunities > Obligations

5. Children share power and responsibility for decision-making.

Are you ready to share some of your adult power with children?

Is there a procedure that enables children and adults to share power and responsibility for decisions?

Is it a policy requirement that children and adults share power and responsibility for decisions?

4. Children are involved in decision-making processes.

Are you ready to let children join in your decision-making processes?

Is there a procedure that enables children to join in decision-making processes?

Is it a policy requirement that children must be involved in decision-making processes?

This point is the minimum you must achieve if you endorse the UN Convention on the Rights of the Child

3. Children's views are taken into account.

Are you ready to take children's views into account?

Does your decision making process enable you to take children's views into account?

Is it a policy requirement that children's views must be given due weight in decision-making?

2. Children are supported in expressing their views.

Are you ready to support children in expressing their views?

Do you have a range of ideas and activities to help children express their views?

Is it a policy requirement that children must be supported in expressing their views?

1. Children are listened to.

START HERE

Are you ready to listen to children?

Do you work in a way that enables you to listen to children?

Is it a policy requirement that children must be listened to?

LIITE 3: PALAUTELOMAKE

autalasta.fi/veturointi | facebook.com/veturointi

1. Taustatietotosi

Olet

 Nainen Mies Muu

Ikäsi

 Alle 18 vuotta 18-29 vuotta 30-62 vuotta Yli 63 vuotta

Olet

 Perhehoitaja Lastensuojelulaitoksen työntekijä Opiskelija Sosiaalityöntekijä Muu, mikä? _____

2. Mistä pidit Sama Asema -työpajoissa?

3. Mitä huonoa/kehittävää työpajoissa oli?

4. Vastasiko työpajatyöskentely odotuksiasi? Miksi? Miksi ei?

5. Työpaja oli hyödyllinen.

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Siltä väliltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1	2	3	4	5	0

6. Osallistuisitko työpajaan uudelleen, mikäli se järjestettäisiin?

 Kyllä En En osaa sanoa

7. Mitä työpaja antoi sinulle?

 Tietoa Ajatustenvaihtoa/vertaistukea Voimaantumista Kontakteja, kuten ystäviä/kavereita /yhteistyökumppaneita Uusia ajatuksia/valmiuksia työhön, vapaaehtoistoimintaan, opintoihin tai elämään. Jotain muuta, mitä? _____ Et kokenut saaneesi mitään uutta

autalasta.fi/veturointi | facebook.com/veturointi

8. Olitko työskennellyt kokemusasiantuntijoiden kanssa aiemmin?

Kyllä

Ei

9. Millaista kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentely mielestäsi oli?

10. Muuttuivatko mielipiteesi/ajatuksesi kokemusasiantuntijatoiminnasta työpajatyöskentelyn myötä? Miten?

11. Voisitko kuvitella hyödyntäväsi kokemusasiantuntijuutta omassa työssäsi? Miten?

12. Haluatko sanoa vielä jotain? Vapaa sana!

KIITOS PALAUTTEESTA!

LIITE 4: HAASTATTELUKUTSU

Hei kokemusasiantuntijat

ja kiitos osallistumisestanne Sama Asema -työpajoihin! Tulin mukaan työpajojen suunnitteluun ja toteutukseen projektiopintojeni myötä ja nyt projekti on laajentunut opinnäytetyökseni. Opinnäytetyössäni tavoitteenani on kehittää Sama Asema -työpajoja sekä selvittää, millaista lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö on työpajoissa ollut.

Nyt haluaisinkin kuulla teidän kokemusasiantuntijoiden näkökulman työpajoista ja työskentelystä lastensuojelun ammattilaisten kanssa. Haluaisin kuulla näkemyksiänne noin tunnin mittaisessa ryhmähaastattelussa, jonka järjestäisin mielelläni elo-syyskuun 2018 aikana Oulussa. Ajankohtaa on kuitenkin mahdollista muuttaa siten, että se teille sopii. Ryhmähaastattelu toteutettaisiin teemahaastatteluna.

Toivottavasti mahdollisimman moni teistä haluaa osallistua ryhmähaastatteluun ja jakaa ajatuksiaan, kokemuksiaan sekä mielipiteitään, jotta tärkeä kokemusasiantuntijoiden näkökulma tulisi opinnäytetyössäni esiin. Osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelussa kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti sekä säilytetään ja hävitetään asianmukaisella tavalla.

Ilmoita osallistumisestasi ja sinulle sopivasta ajankohdasta sähköpostilla osoitteeseen jutta.romppainen@edu.savonia.fi viimeistään 19.8.2018.

Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Jutta Romppainen

sosionomiopiskelija

Savonia ammattikorkeakoulu, Iisalmen yksikkö

jutta.romppainen@edu.savonia.fi

puh. 0449711065

LIITE 5: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Työpajojen kehittäminen

1. Mikä Sama Asema- työpajoissa oli mielestänne onnistunutta?
2. Mitä kehitettävää työpajoissa mielestänne on?

Kokemukset yhteistyöstä

1. Millaiseksi koitte ammattilaisten kanssa työskentelyn työpajoissa?
2. Olitteko työskennelleet ammattilaisten kanssa aikaisemmin?
3. Vastasiko työskentely odotuksianne?
4. Muuttuivatko ajatuksenne/mielipiteenne ammattilaisten kanssa työskentelystä työpajan myötä?

Osallisuuden kokemukset

1. Koetteko, että teitä kuunneltiin?
2. Arvostettiin teidän mielipiteitänne?
3. Miten koette, että ammattilaiset suhtautuivat teihin?
4. Koetteko voivanne vaikuttaa ammattilaisiin tai heidän ajatuksiinsa ja mielipiteisiinsä työskentelyn aikana?

LIITE 6: ESIMERKKI SISÄLLÖNANALYYSISTÄ KYSELYLOMAKKEESSA (KYSYMYS 1.)

Mistä pidit Sama Asema -työpajassa?

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
"Hyvästä keskustelusta" "Keskustelu" "Avoimesta keskustelusta ja ns. kokemustiedosta" "Keskustelusta ja ajatustenvaihdosta"	Keskustelu	
"Kokemusasiantuntijoiden läsnäolosta ja osallistumisesta" "Kokemusasiantuntijoista" "Kokemusasiantuntijoista iso plussa. Kaikki hyviä tyyppisiä. Pisti ajattelemaan."	Kokemusasiantuntijoiden mukana olo	Vuorovaikutus kokemusasiantuntijoiden kanssa
"Pidin kovasti kokemusasiantuntijoiden ajatuksista" "Varsinkin vetureiden jakamat kokemukset olivat mielenkiintoisia ja antavat käytännön kosketuspintaa" "Kuulla entisten lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia" "Pajassa tuli kuuluviin sekä ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden ääni"	Omakohtaiset kokemukset	

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
"Haastoi tarkastelemaan mahdollisia tilanteita useista näkökulmista, kokemusasiantuntijat antoivat perspektiiviä" "Varsinkin vetureiden jakamat kokemukset olivat mielenkiintoisia ja antoivat käytännön kosketuspintaa" "Hyvä idea, laittoi miettimään jälkihuollon merkitystä ja sisältöä syvemmin"	Käytännönläheisyys	
"Moniammatillinen/verkostotyöskentelyn periaatteet, kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen"	Ryhmätyöskentely	Esimerkkien kautta tehty yhteistyö
"Ihan mukavaa vaihtelua oppitunneille" "Informatiivinen" "Erittäin mielenkiintoinen ja pohdiskelua herättävä työpaja"	Uudet asiat	

Alaluokat

Vuorovaikutus kokemusasiantuntijoiden kanssa
Esimerkkien kautta tehty yhteistyö

Käsitteellistäminen

Pääluokka

Työskentelymuoto

LIITE 7: ESIMERKKI SISÄLLÖNANALYYSISTA HAASTATTELUAINEISTOSSA

Haastattelija: Mitäs noista työpajoista niin missä teidän mielestä onnistuttiin niissä? Tai niiku mikä niissä oli hyviä puolia?

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Haastateltava 1: "No ainakin mun mielestä se, mitä me tehtiin se, se ryhmätyönä niiden oppilaiden kanssa. Niin mun mielestä se oli tosi silleen hyvä, että siitä saatiin tosi paljon keskusteluja ja kaikkia aikaseksi että"	Keskustelu	Esimerkkitarinoiden avulla keskusteleminen
Haastateltava 3: "Ja sit se vedetään hatusta niin se oli hyvä, että tavallaan sitä ei oltu ennakkoon niinku suunniteltu vaan se tavallaan tuli siinä tilanteessa ilmi"	Esimerkkitarinat	